

%

BENCHMARK PROTOCOL

**BELGIË, ESTLAND, GRIEKENLAND,
ITALIË & SPANJE**

2022

ENCLAVE

Enhancing the capacity of legal & justice
professionals on forensic interview procedures
for child victims and witnesses of violence

ENCLAVE

Enhancing the capacity of legal & justice
professionals on forensic interview procedures
for child victims and witnesses of violence

BENCHMARK PROTOCOL

**BELGIË, ESTLAND, GRIEKENLAND, ITALIË &
SPANJE**

ENCLAVE

Versterking van de capaciteit van juridische en justitiële professionals inzake forensische interviewprocedures voor kinderen die slachtoffers of getuigen zijn van geweld

101005464 - ENCLAVE - JUST-AG-2020 / JUST-JACC-AG-2020

WP2. Benchmark-protocol

Universiteit Carlos III van Madrid

Auteurs: Helena Soletto, Jessica Jullien en Irene Escudero

2022, maart

De inhoud van deze publicatie valt uitsluitend onder de verantwoordelijkheid van het ENCLAVE-project en geeft niet noodzakelijkerwijs de mening van de Europese Unie weer. Noch de instellingen en organen van de Europese Unie, noch enig persoon die namens hen optreedt, kan verantwoordelijk worden gehouden voor het eventuele gebruik van de informatie in deze publicatie.

INDEX

HOOFDSTUK 1. INLEIDING	3
1.1. ONDERWERP	3
1.2. METHODOLOGIE	4
1.3. STRUCTUUR	5
HOOFDSTUK 2. BENCHMARKPROTOCOL.....	9
2.1 GEÏNTEGREERD SYSTEEM VOOR KINDERBESCHERMING.....	9
2.1.1 GEÏNTEGREERD SYSTEEM	9
2.1.2. MECHANISMEN OM TE GARANDEREN DAT KINDEREN TOEGANG HEBBEN TOT RECHTSPRAAK.....	12
(A) Klacht van het kinderslachtoffer en gratis rechtsbijstand.....	12
(B) Gespecialiseerde Cijfers	15
2.1.3 KINDVRIENDELIJKE OMGEVING: RAPPORTAGE- EN INTERVIEWPUNTEN.....	17
(A) Adequate toegang tot het gebouw en geschikte wachtruimte.....	17
(B) Interview- en observatieruimtes en technologische apparatuur.....	19
2.2. FORENSISCH INTERVIEW OF VIDEO-OPNAME INTERVIEW.....	23
2.2.1. CRITERIA VOOR HET GEBRUIK VAN HET FORENSISCH INTERVIEW ALS BEWIJSMATERIAAL VOORAFGAAND AAN HET PROCES	23
2.2.2 OPLEIDING.....	26
(A) Beroepsopleiding van de ondervragers: vereisten	26
(B) Basisopleiding van aanverwante professionals.....	29
2.2.3 Methodologie: gestandaardiseerd protocol.....	31
(A) Interview Protocol	31
(B) Resultaat van het interview.....	36
REFERENTIES	39
BIJLAGE 1. CORRIGENDUM.....	41

HOOFDSTUK 1. INLEIDING

1.1. ONDERWERP

ENCLAVE is een actieonderzoeksproject op Europese schaal in samenwerking met vijf EU-lidstaten: België (BE), Estland (EE), Griekenland (EL), Italië (IT) en Spanje (ES). Oppericht in het kader van het RE-TREAT-project (JUST-AG-2019/JUST-JACC-AG-2019), een nieuwe aanpak van de behandeling van slachtoffers van seksueel geweld als onderdeel van strafprocedures. Een Europees project met als doel procedurele en organisatorische veranderingen in de strafprocedure binnen de rechtsstelsels in Griekenland, Italië en Spanje te verbeteren, zodat deze beter inspelen op de specifieke behoeften van slachtoffers van seksuele misdrijven¹.

ENCLAVE behandelt de huidige situatie en behandeling van kinderen die slachtoffer of getuige zijn van seksueel geweld met betrekking tot de implementatie van Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 over de minimumnormen voor de rechten, ondersteuning en bescherming voor slachtoffers van misdrijven (de Victims' Rights richtlijn) en van het forensisch interviewprotocol in de vijf Europese rechtssystemen. Dit project is gebaseerd op drie pijlers:

1. Vergroting van de capaciteit van professionals werkzaam in de juridische en justitiële sector en van slachtofferhulp organisaties bij het implementeren van het forensisch interviewprotocol voor kind slachtoffers van seksueel misbruik.
2. Verbetering van de interprofessionele samenwerking van de verschillende actoren die bij het gerechtelijk proces betrokken zijn, waaronder organisaties voor slachtofferhulp.
3. Voorkomen dat minderjarige slachtoffers en getuigen van seksueel misbruik opnieuw slachtoffer worden².

Het overkoepelende doel van het benchmarkprotocol is een reeks standaarden te presenteren die een geïntegreerd kinderbeschermingssysteem definiëren, in hoeverre deze worden nageleefd door **BE, EE, EL, ES** en **IT** en een verzameling van goede en veelbelovende praktijken uit verschillende Europese Unie (EU) landen. De uitkomst heeft twee doelstellingen:

1. Vergroting van de capaciteit en kennis van juridische en justitiële professionals op het gebied van civiele, strafrechtelijke en grondrechteninstrumenten van de EU die gericht zijn op kinderen die slachtoffer of getuige zijn van seksueel geweld.

¹ <https://sexualviolencejustice.eu/re-treat-project/>

² Met het oog op de disambiguïteit moeten twee terminologische opmerkingen worden gemaakt: (i) Overeenkomstig art. 1 van het Verdrag inzake de rechten van het kind, wordt de term kind opgevat als iemand die jonger is dan 18 jaar, "de wettelijk bepaalde leeftijd waarop een persoon volwassen wordt". In Susanna Greijer and Jaap Doek, *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse* (Luxembourg: ECPAT International, 2016). In de gehele tekst wordt de term gebruikt als een overkoepelende term voor kinderen en adolescenten. Het principe van de evoluerende capaciteit is noemenswaardig, omdat het erkent dat kinderen moeten worden behandeld op basis van hun mate van volwassenheid. Dat betekent dat maatregelen moeten worden afgestemd op hun cognitieve en psychologische ontwikkeling en dat niet alleen algemene maatregelen op basis van hun leeftijd moeten worden toegepast. De impact van het slachtofferschap en de huidige kennis van psychologische trauma's is in dit geval ook een belangrijk aspect omdat het invloed heeft op de geschiktheid van bepaalde maatregelen. (ii) Hoewel de positie van een slachtoffer en die van een getuige verschillend zijn in de rechtsprocedure, worden zij in dit project gezamenlijk behandeld. "[D]e definitie van slachtofferschap onder volwassenen is niet geschikt voor kinderen (...) vanwege hun unieke kenmerken, kwetsbaarheden en behoeften, gaan de schadelijke gevolgen van misdrijven voor kinderen veel verder dan rechtstreeks slachtofferschap". Michal Gilad, «The Young and the Helpless: Re-defining the Term 'Child Victim of Crime'», Public Law and Legal Theory Paper, n.º 14-23 (2014): 23-24. In het besef dat getuigen zijn van seksuele misdrijven kinderen tot slachtoffer maken en dat de beschermingsmaatregelen die voor slachtoffers gelden ook moeten worden toegepast op getuigen, met name wat betreft het forensisch verhoor - en in het algemeen wat betreft het betrekken van het kind door middel van zijn of haar getuigenis. Sommige specifieke kwesties die hier worden behandeld zijn alleen van toepassing op het slachtoffer, hoewel moet worden opgemerkt dat de deelname van het slachtoffer vaak als getuige is.

Aangezien het deel uitmaakt van het opleidingsmateriaal voor ENCLAVE's pilotworkshops voor het opbouwen van de capaciteiten op nationaal en internationaal niveau.

2. De leiders op het gebied van strafrecht een leidraad bieden voor het implementeren van "best practices" met betrekking tot de minimumnormen van het forensisch interviewprotocol in procedurele, operationele en ondersteuningstermen. Het zal online beschikbaar worden gesteld in het Engels en in vijf EU-talen en via andere platforms worden verspreid.

Dit benchmarkprotocol, wat gebaseerd is op de conclusies van RE-TREAT, wordt gepresenteerd in een op belangen gebaseerde structuur die rekening houdt met de verschillende rechten en behoeften van slachtoffers, aangepast op basis van de specifieke situatie van minderjarige slachtoffers en getuigen van seksuele misdrijven³.

Wat de reikwijdte van dit verslag betreft, vanwege de specifieke kenmerken die een gedifferentieerde aanpak vereisen, zijn de volgende misdrijven niet in dit project opgenomen: kinderlokkerij, uitbuiting van kinderen voor prostitutie, kinderpornografie en kindersekstoerisme. Bovendien, ter afbakening, is het concept van de "weg die het kindslachtoffer aflegt" in dit benchmarkprotocol opgenomen, waaron de ondersteuning van kindslachtoffers en -getuigen vanaf de politierapportage tot de rechtszitting.

1.2. METHODOLOGIE

Als referentiekader voor de vijf landen werd een uniform model voor een geïntegreerd systeem voor kindbescherming uitgewerkt. Het is gebaseerd op Richtlijn 2012/29/EU, het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind (UNCRC) en de Europese kwaliteitsnormen voor het Barnahus (BHQS).

Om na te gaan in hoeverre **BE, EE, EL, ES** en **IT** voldoen aan de verschillende benchmarks die het geïntegreerde kindbeschermingssysteem definiëren en om goede, slechte en veelbelovende praktijken te identificeren, heeft elk land interviews gehouden met verschillende stakeholders die betrokken zijn bij gevallen van seksueel misbruik van kinderen. Namelijk: rechters, magistraten, officieren van justitie, advocaten, ambtenaren van de rechtshandavingsinstanties (politie), kinderpsychologen en forensisch psychologen– van bureaus voor slachtofferhulp en van gerechtsgebouwen–.

Hierdoor kan inzicht worden verkregen in de dagelijkse praktijk van professionals, het identificeren van faciliterende factoren van het juridische proces, maar ook hiaten die het gevolg zijn van belemmeringen in de regelgeving, opleiding of structuren.

Ook werden deze kwalitatieve gegevens aangevuld met literatuuronderzoek om goede en veelbelovende praktijken met betrekking tot het forensisch interviewprotocol te identificeren, niet alleen in **BE, EE, EL, ES** en **IT**, maar ook in andere Europese landen. De voornaamste studies die gebruikt zijn:

- Het eerste implementatierapport van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik in de vertrouwenskring (Verdrag van Lanzarote).

³ De rechten en maatregelen die nodig zijn voor minderjarige slachtoffers zijn aangepast op basis van de erkenning van de belangen die zijn vastgesteld in het RE-TREAT-project. Dit is gebaseerd op het model voor slachtofferschap en justitie, dat het mogelijk maakt justitiemechanismen te evalueren vanuit het perspectief van het slachtoffer, ontwikkeld in Daly Kathleen, «Conventional and Innovative. Justice Responses to Sexual Violence», Australian Centre for the Study of Sexual Assault, n.º 2 (2011): 1-35.

- De studie van de Europese Commissie, Directoraat-generaal Justitie, over de betrokkenheid van kinderen bij gerechtelijke procedures. Contextueel overzicht van de strafrechtelijke fase.
- De studie van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) over kindvriendelijke justitie: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States.
- De richtlijnen van het Comité van ministers van de Raad van Europa over kindvriendelijke justitie (richtlijnen van de Raad van Europa).

Hoewel sommige vragen hier schematisch worden gepresenteerd, worden zij in het vergelijkende verslag van ENCLAVE verder uitgewerkt.

1.3. STRUCTUUR

Het Benchmarkprotocol is gestructureerd in twee macrocategorieën: (I) Geïntegreerd systeem voor kindbescherming en (II) Forensisch interview of Video-opname interview, die weer onderverdeeld zijn in kleinere categorieën. De reden hiervoor is dat het Forensisch Interview geen geïsoleerde procedure is, maar ingebed is in een breder en complex systeem, waarbij meerdere instanties, instellingen en actoren betrokken zijn.

Dit systeem is nodig om de correcte werking van de protocollen te waarborgen en ervoor te zorgen dat het forensisch verhoor op de juiste wijze, in tijd en vorm, wordt gebruikt en om de voordelen hiervan gedurende het gehele proces te maximaliseren. Specifieke maatregelen voor betere participatie en bescherming van de rechten van minderjarigen zijn niet nieuw, maar worden al jaren ontwikkeld.

Specifieke maatregelen

Een deel van deze specifieke maatregelen is te vinden in de Algemene opmerkingen van het Comité inzake de rechten van het kind. Zo staat er bijvoorbeeld in General Comment No. 12 (2009) over Het recht van het kind om te worden gehoord, paragraaf 64 dat: *"Het recht van het minderjarige slachtoffer en de minderjarige getuige is ook gekoppeld aan het recht om geïnformeerd te worden over zaken als de beschikbaarheid van gezondheids-, psychologische en sociale diensten, de rol van een minderjarig slachtoffer en/of getuige, de manieren waarop "ondervraging" plaatsvindt, de bestaande ondersteuningsmechanismen voor het kind bij het indienen van een klacht en het deelnemen aan onderzoeken en gerechtelijke procedures, de specifieke plaatsen en tijdstippen van hoorzittingen, de beschikbaarheid van beschermende maatregelen, de mogelijkheden om herstelbetaling te krijgen, en de voorzieningen voor beroep"*.

Andere specifieke maatregelen voor betere participatie en bescherming zijn te vinden in de richtlijnen van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over kindvriendelijke justitie, met name in de daarin opgenomen definitie van kindvriendelijke justitie als: *"toegankelijk, leeftijdsgericht, snel, zorgvuldig, aangepast aan en toegespitst op de behoeften en rechten van het kind, met inachtneming van de rechten van het kind, waaronder het recht op een eerlijke rechtsgang, het recht op inspraak in en inzicht in de procedure, het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven en het recht op integriteit en waardigheid"*. Met dit doel benadrukt de Raad participatie, de belangen van kinderen en adolescenten, waardigheid, bescherming tegen discriminatie en de rechtsstaat als fundamentele

beginselen. Als algemene elementen erkent de Raad informatie en advies, bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het gezinsleven, veiligheid door speciale preventieve maatregelen, opleiding van professionals en een multidisciplinaire aanpak.

Meer voorbeelden van specifieke maatregelen voor betere participatie en bescherming zijn te vinden in kindvriendelijke justitie tijdens gerechtelijke procedures en de verschillende dimensies daarvan die worden genoemd in de richtlijnen van de Raad van Europa over kindvriendelijke justitie: toegang tot de rechtbank en tot de gerechtelijke procedure, juridische advies en vertegenwoordiging, het recht om te worden gehoord en standpunten kenbaar te maken, vermijden van onnodige vertraging, organisatie van de procedure, kindvriendelijke omgeving en kindvriendelijk taalgebruik en getuigenissen/verklaringen van kinderen.

Met betrekking tot de getuigenverklaringen/verklaringen van kinderen wordt gewezen op de gespecialiseerde opleiding van de persoon die deze interventies uitvoert en het zoveel mogelijk behouden van dezelfde persoon bij toekomstige noodzakelijke interventies, het belang van een geschikte omgeving, het registreren van deze verklaringen met inachtneming van de procedurele garanties, het beperken van het aantal interventies en het vermijden van confrontatie met de beschuldigde partij. Het is van belang om interviewprotocollen op te stellen die rekening houden met zowel de verschillende ontwikkelingsstadia van kinderen en adolescenten en dat hoe soepel of strikt de regels moeten worden toegepast.

In de praktijk zijn er echter significante tekortkomingen als gevolg van het ontbreken van een toereikende institutionele structuur, waardoor de voordelen van deze maatregelen soms beperkt zijn en soms zelfs volledig teniet worden gedaan. Deze situatie maakt projecten zoals ENCLAVE des te noodzakelijker.

Korte omschrijving van de sub-categorieën:

(I) Geïntegreerd systeem voor kindbescherming:

- **Geïntegreerd systeem:** volledige coördinatie tussen de verschillende diensten, professionals en maatregelen waarmee slachtoffers/getuigen te maken krijgen. Structurele voorbeelden hiervan zijn gespecialiseerde rechtbanken voor geweld tegen kinderen, het Barnahus-model en centra voor pleitbezorging voor kinderen (*Child Advocacy Centres*), die zijn opgericht op het versterken van adequate coördinatie van mechanismen in de justitiële, sociale en gezondheidsstelsels.
- **Mechanismen om te garanderen dat kinderen toegang hebben tot rechtssysteem** is een van de belangrijkste elementen om tot een uitgebreid systeem te komen. De weg vooruit zou flexibel en aangepast moeten zijn, wat betekent dat de toegang van het slachtoffer tot de rechtspraak wordt vergemakkelijkt, interventies tot een minimum worden beperkt en er professionele gespecialiseerde aandacht voor het kind is. Een deel van de toegang is gebonden aan het recht op participatie, dat bestaat uit het recht om geïnformeerd te worden, om hun mening te uiten en gehoord te worden en om hun stem naar behoren te laten meewegen in zaken die hen aangaan, in overeenstemming met hun volwassenheid en ontwikkeling. Ondanks dat dit

verankerd is in alle huidige beschermingswetten voor kinderen en adolescenten, maar varieert in reikwijdte en doeltreffendheid⁴.

- **Kindvriendelijke omgeving: Rapporteren en interviewonderwerpen.** Tegenwoordig wordt de geschiktheid van de omgeving vaak genoemd als een van de bepalende elementen van kindvriendelijke justitie. Wat een kindvriendelijke omgeving in de praktijk inhoudt, is echter vaak niet gedefinieerd. Daarom splitsen we in dit rapport de belangrijkste elementen uit om de vertaling naar de praktijk te vergemakkelijken. Zo hebben we het over: Adequate toegang tot het gebouw, Passende wachtruimtes, Interview- en Observatieruimtes en Technologische apparatuur.

(II) Forensisch interview of video-opname interview:

- **Criteria voor het gebruik van een forensisch interview als bewijsmateriaal voorafgaand aan de rechtszaak:** de bestaande regelgeving in elk land wordt hier gezien als een belangrijk element voor de effectieve toepassing van forensisch interview protocollen. Regelgeving bepaalt niet alleen de grenzen waarbinnen forensisch interviewen plaatsvindt, maar brengt ook de tekortkomingen aan het licht waarin de evaluatie van de praktijk vaak complex is en daardoor de rechten en belangen van de slachtoffers niet volledig worden beschermd. Kwesties zoals de regulering op basis van leeftijd, het soort misdrijf of de beoordeling die per casus plaatsvindt, worden geanalyseerd.
- **Training:** waaronder de standaarden voor een beroepsopleiding van (A) ondervragers: hun basis- en gespecialiseerde opleiding, deskundigheid, gezamenlijke training in multidisciplinaire teams en continue scholing. Hierbij wordt geanalyseerd hoe deze standaarden in elk van de partnerlanden worden toegepast, waarbij wordt nagegaan welke belemmeringen er momenteel nog bestaan als gevolg van regelgeving en/of het ontbreken van de vereiste training. De (B) Basistraining van professionals die gerelateerd zijn aan het forensisch interview en die, hoewel ze er misschien niet actief bij betrokken zijn, er een directe of indirecte invloed op hebben. Bijvoorbeeld de beoordeling of het nodig is om een forensisch interview af te nemen om te gebruiken als bewijsmateriaal in de fase vóór het proces.
- **Methodologie (gestandaardiseerd protocol):** omvat (A) een analyse van de aan- of afwezigheid van een geïnstitutionaliseerd forensisch interviewmodel, de fasen ervan, de bevorderende factoren en de belemmeringen, en (B) de uniformiteit en de minimumvereisten bij de overdracht van de resultaten van het forensisch interview naar het gerechtelijk proces.

Daarom bestaat de structuur van het benchmarkprotocol uit twee macrocategorieën en zes subcategorieën. In elke subcategorie wordt eerst de achterliggende reden gedeeld, vervolgens het verband met de rechten en belangen van de bepalingen van Richtlijn 2012/29/EU. Tot slot een reeks minimumnormen die ervoor zorgen dat de betrokken rechten en belangen in elk onderdeel in voldoende mate worden nageleefd en die de praktische toepassing ervan vergemakkelijken.

⁴ Anna Massons-Ribas, M. Ángeles Basells, Neus Cortada, «The Participation of Children and Adolescents in the Protection System: The Case of the Spanish Legislation», *Social Sciences*, n.º 10 (7) (2021): 268, <https://doi.org/10.3390/socsci10070268>.

Op basis daarvan wordt het niveau van naleving van elke partnerstaat gedetailleerd weergegeven. Evenals de veelbelovende praktijken van zowel partner- als niet-partner-EU-landen. Dat wil zeggen, opmerkelijke maatregelen die nog steeds van kracht zijn of die ooit van kracht zijn geweest en die worden beschouwd als goede praktijken en inspiratie voor de verbetering van de partnerlanden van het ENCLAVE-project.

Ten slotte worden, op basis van dit alles, algemene aanbevelingen gedaan met het voornemen om te komen tot een justitieel model dat meer aangepast is aan en meer rekening houdt met de rechten, behoeften en belangen van minderjarige slachtoffers en getuigen.

HOOFDSTUK 2. BENCHMARKPROTOCOL

2.1 GEÏNTEGREERD SYSTEEM VOOR KINDERBESCHERMING

2.1.1 GEÏNTEGREERD SYSTEEM

► **Achterliggende gedachte:**

- Harmonieuze coördinatie van de verschillende diensten en niet alleen een chronologische opeenvolging van het traject van het slachtoffer door elke institutie. Er moeten duidelijke communicatielijnen zijn en een taakverdeling voor de verschillende rollen van de hulpverleners. Zij moeten een interinstitutioneel werkteam vormen, met één toegankelijk dossier om volledige informatie te verstrekken zonder vertraging, waarbij de rechten van slachtoffers/getuigen worden gewaarborgd, met name wat betreft de bescherming van hun privacy en intimiteit (met hoge standaarden met betrekking tot respect voor waardigheid).
- Dit impliceert ondersteuning aan slachtoffers/getuigen vanuit het oogpunt van de rechten van het kind (niet-volwassenengerichte aanpak), genderperspectief⁵ en het respecteren van de rechten van personen met een handicap.
- Door te zorgen voor duidelijke en gecoördineerde systemen wordt het makkelijker om deze victimisaties op een duidelijke en geordende manier te registreren, waardoor er beter inzicht is in de realiteit van het slachtofferschap en de aanpassing van maatregelen wordt vergemakkelijkt.

► **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Adequate en respectvolle informatie** over de rechten van het kind (art. 6 en 7)
- **Minimaliseren van stress-mentale gezondheid:** Contact tussen slachtoffer en dader vermijden (art. 19); Visueel contact met verdachte vermijden (art. 23.3.a); Getuigenis afleggen zonder aanwezig te zijn (art. 23.3.b); Aantal ondervragingen en medische onderzoeken van slachtoffers beperken tot een minimum (art. 20.b en d); Ondervraging zonder ongerechtvaardigde vertraging na de klacht (art. 20.a).
- **Veiligheid en bescherming** (art. 18)
- **Privacy** (art.21): Gedurende het hele proces (omgeving); Anonimiteit (art. 23): in verband met de bescherming van persoonsgegevens
- **Waardigheid** (art.18): Gespecialiseerde omgeving (art, 23.2.a); Uitgevoerd door daartoe opgeleide professionals (art. 23.2.b); Uitgevoerd door dezelfde persoon (art. 23.2.c); Interviewer van hetzelfde geslacht (art.23.2.d)
- **Steun van diensten voor slachtofferhulp:** Steun voor slachtoffers met specifieke behoeften, zoals slachtoffers van seksueel geweld, slachtoffers van gendergerelateerd geweld en slachtoffers van geweld in hechte relaties, waaronder traumabegeleiding en advies. (art. 9.3.b)

► **Minimum normen:**

- Gereguleerde vereiste standaarden voor gespecialiseerde training van alle beroepskrachten die betrokken zijn bij cases van slachtofferschap van kinderen: theoretische en praktische capaciteitsopbouw.
- Gespecialiseerde fysieke toegang voor slachtoffers.
- Coördinatieprotocollen en tijdschema's voor steun en zorg: prioriteit processen
- Aanwezigheid van protocollen waarin de taken van elke professional (groep) en de leden van het interinstitutionele werkteam zijn aangegeven.
- Vereiste van rondetafelgesprekken over coördinatie.
- Onmiddellijke beschermingsmechanismen.

⁵ Strategie voor gendergelijkheid 2018-2023 van de Raad van Europa, die gericht is op 6 strategische gebieden, waaronder het voorkomen en bestrijden van genderstereotypen en seksisme en het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Beschikbaar op <https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-equality-strategy>

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

Wat structuren zoals pleitcentra voor kinderen (CAC's) en kindehuizen of Barnahus (Noords model) betreft die multidisciplinaire en interinstitutionele samenwerking kunnen waarborgen, heeft alleen **Estland** deze maatregel in de praktijk gebracht. Het initiatief is in 2017 van start gegaan en is tot dusver in drie regio's geïmplementeerd: Tallinn, Tartu en Jõhvi, hoewel de diensten beschikbaar zijn voor mensen in het hele land⁷.

Wat de gespecialiseerde rechtbanken voor geweld tegen kinderen betreft, heeft geen van de **vijf landen** dergelijke rechtbanken opgericht. **In Spanje** is de oprichting van deze gespecialiseerde rechtbanken echter van doorslaggevend belang sinds de goedkeuring van de Organic Law 8/2021 betreffende de algemene bescherming van kinderen en adolescenten tegen geweld (LOPVI). Er bestaan in **BE, EL, ES en IT** speciale rechtbanken wanneer de dader minderjarig is, omdat het wordt erkend dat het volwassenenstelsel (gewone procedure) niet voldoet en geschikt is vanwege hun specifieke rechten, met name in de gespecialiseerde reactie die in deze gevallen wordt vereist. Wanneer het slachtoffer echter een kind is, bestaat er een gefragmenteerd systeem van zorgverlening en moeten er voortdurend aanpassingen worden gedaan die niet passen in de dagelijkse procedures van de rechterlijke actoren.

Veelbelovende praktijken:

- ✓ In **België** heeft een proefproject uit 2017 geleid tot de oprichting van de **Zorgcentra na seksueel misbruik**, met de opening van 3 centra (in Brussel, Gent en Luik). Wegens het succes en de toenemende vraag werden eind 2021 2 nieuwe centra geopend (in Charleroi en Antwerpen). In 2022-2023 zullen 5 nieuwe centra worden geopend (in Roeselare, Leuven, Namen, Genk en Aarlen). In de opvangcentra verleent een multidisciplinair team de nodige zorg aan slachtoffers van seksueel geweld. Slachtoffers kunnen er terecht voor medische en psychologische verzorging en follow-up, om indien gewenst een klacht in te dienen bij de politie en om zich te laten onderzoeken met als doel het starten van een forensisch onderzoek. De zorgcentra zijn 24 uur per dag en 7 dagen per week beschikbaar.
Er zijn ook **Centra voor Familierechtspraak** in de regio's Antwerpen en Kempen die dienen als een vorm van samenwerking tussen partijen die werken met gezinnen waar sprake is van herhaald geweld en van een multiprobleemsituatie.
Sinds 2010 bestaat er een **Protocol Kindermishandeling**, ondertekend door de federale minister van Justitie en de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Dit protocol biedt duidelijke richtlijnen voor de samenwerking tussen alle betrokken partijen met als doel een effectieve aanpak van de complexe fenomenen van kindermishandeling.
- ✓ Kinderhuizen in **Estland** (lastemaja), zijn een "one-stop-shop" waar samenwerking tussen verschillende instanties wordt bevorderd, beoordeelt een team van specialisten de gezondheid, sociale situatie en vaardigheden van het kind en de behoefte aan

⁶Deze eenheden zijn opgericht in de veronderstelling dat geweld tegen kinderen een gespecialiseerd gebied is. Zij worden bemand door beroepsmensen uit de forensische geneeskunde (gespecialiseerd in forensische kindergeneeskunde), de forensische psychologie en het forensisch maatschappelijk werk, om de drie perspectieven te integreren in de evaluatie van het kindslachtoffer, de dader, de omgeving en de omstandigheden, en aldus de rechter maximale informatie te verschaffen bij zijn of haar taak om de strafrechtelijke en civielrechtelijke aspecten die uit de vervolgte feiten voortvloeien, op te lossen. Deze professionele samenwerking draagt er ook toe bij de gerechtelijke termijnen drastisch te verkorten en onnodige vertraging te voorkomen.

⁷ Met een partnerschap tussen de regionale prefecturen van de politie- en grenswachtraad, het Openbaar Ministerie van de districten, het Forensisch Wetenschappelijk Instituut, het Centrum voor Geestelijke Gezondheid van het Kinderziekenhuis van Tallinn, de Kliniek voor Seksuele Gezondheid van Tartu, het Steuncentrum voor Kinderen van Tartu en de plaatselijke regeringen.

(verdere) hulp. Zij coördineren ook onderzoeksactiviteiten om zaken op te lossen, en bieden het kind de nodige hulp, begeleiding en doorverwijzing naar een gezinspsycholoog of therapeut.⁸ Daarnaast worden casemanagementtaken uitgevoerd door kinderbeschermingswerkers op het niveau van de lokale overheid.

Sinds 2016 zijn er **centra voor seksueel geweld (SAC's)** aanwezig in de ziekenhuizen van Tallinn, Tartu, Pärnu en Kohtla-Järve en worden zij medegefinancierd door de socialeverzekeringsraad. Daar werken ervaren professionals op het gebied van seksueel geweld nauw samen met de kinderhuizen en werken zij op officieel verzoek samen met de politie bij het gebruik van kits voor de verzameling van bewijsmateriaal in verkrachtingszaken en bij de uitvoering van een gestandaardiseerd protocol bij de ondersteuning aan slachtoffers.

- ✓ In **Griekenland** is met de uitvoering van Wet N.4478/2017(ΦΕΚ 91 Α'91/23-06-17) voorzien in de oprichting van onafhankelijke beschermingseenheden voor minderjarige slachtoffers in Athene, Thessalonica, Piraeus, Patras en Heraklion. Deze eenheden zijn bij wet opgericht naar het voorbeeld van de Child Advocacy Centres (CAC's) in de VS. **In de praktijk** heeft de implementatie van deze eenheden ernstige vertraging opgelopen en is alleen het CAC van Athene operationeel. Hoewel het zich in de eerste stadia van uitvoering bevindt, is dit CAC begonnen met het coördineren van uitgebreide diensten voor kinderen die het slachtoffer zijn van seksueel geweld en hun gezinnen.
- ✓ In **Italië** zijn sommige beroepsverenigingen bijzonder actief op het gebied van **multidisciplinaire samenwerking**. De in 2020 opgerichte vereniging *Psicologia in Tribunale* (Psychologie in de rechtbank) heeft als doel een betere en betrouwbare samenwerking te bevorderen tussen professionals met verschillende achtergronden tijdens alle fasen van het proces en van het onderzoek. Hoewel gepromoot door forensisch psychologen, maken ook advocaten, magistraten, maatschappelijk werkers en andere geïnteresseerde belanghebbenden er deel van uit.
- ✓ In **Spanje** zijn er pilotprojecten van het Barnahus-model in verschillende stadia van ontwikkeling en uitvoering in verscheidene autonome regio's (Barcelona, Madrid, Baskenland, Valencia). Het Ministerie van Equality is van plan om het **crisiscentrum voor vrouwelijke slachtoffers van seksueel geweld Pilar Estébanez**, een pilotproject in Madrid, dat 24 uur/365 dagen open is, bij 2023 ook uit te breiden naar de rest van de autonome gemeenschappen.
In Spanje loopt momenteel een pilotproject van **Rechtbanken voor Geweld tegen Kinderen** en Jongeren op de Canarische Eilanden, die meer dan 10 jaar ervaring hebben met de specialisatie in de opvang van kindslachtoffer.
Spanje vertrouwt op de bureaus voor slachtofferhulp voor een juiste beoordeling van de specifieke behoeften van elk slachtoffer (art. 22 en 23 van Richtlijn 2012/29/EU).
- ✓ In **Engeland** en **Wales** wordt sinds 2009 in The Crime Survey aan kinderen tussen 10 en 15 jaar gevraagd naar hun ervaringen met "slachtofferschap en negatief gedrag in de afgelopen 12 maanden". Dat wil zeggen: ervaringen met criminaliteit, pesten, gedachten over de politie, stappen die zijn ondernomen om eigendommen veilig te houden, cyberpesten, spijbelen van school, alcohol en drugs, het dragen van messen en straatbendes. In de enquête wordt ook geregistreerd of het kind een langdurige handicap of ziekte heeft. Dit is nuttig voor professionals om nauwkeurige informatie te verkrijgen over de omvang van de criminaliteit en de houding ten opzichte van de politie⁹.

⁸ Frank-Viron, A. & Lind-Liiberg, A. (2018). Seksuaalselt väärkoheldud laste parimaks abistamiseks avatakse Lastemajad (*De kinderhuizen zullen worden geopend voor het verlenen van de beste hulp aan seksueel misbruikte kinderen*); In Estland werd in januari 2018 de praktijk van het onderzoeken en oplossen van door minderjarigen gepleegde strafbare feiten veranderd, de jeugdsanctiewet werd ingetrokken, het werk van jeugdcommissies werd afgesloten. Deze veranderingen legden meer belangrijke verantwoordelijkheden bij de persoon die de procedure voert (wetshandhavingsinstanties) en bij de lokale overheid om invloed uit te oefenen op de minderjarigen. De beginselen van herstelrecht spelen een belangrijke rol bij het vaststellen van maatregelen en sancties voor jeugdige delinquenten.

⁹ Voor meer informatie zie: <https://www.crimesurvey.co.uk/en/index.html> en «Violence against children with disabilities: legislation, policies and programmes in the EU», Luxembourg: Publications Office of the European Union. (European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2015).

- ✓ In **Duitsland** worden informatie en middelen gedeeld tussen professionals in parallelle strafrechtelijke en civielrechtelijke onderzoeken. Een voorbeeld is het delen van de video-opname van getuigenissen om meerdere hoorzittingen te vermijden¹⁰.
- ✓ In **Zweden** komen, meestal in de onderzoeksfase, professionals van verschillende disciplines en instanties (sociale diensten, politie, openbare aanklagers, forensische artsen, kinderartsen en de Autoriteit voor kinder- en jeugdpsychiatrie) in een kindvriendelijke omgeving in kindhuizen bij elkaar (Barnahus, aanwezig in sommige gemeenten) om informatie uit te wisselen en aandacht en steun te geven aan kinderen die het slachtoffer zijn van (seksueel) geweld¹¹.

Aanbevelingen:

- Hoewel gespecialiseerde rechtbanken geen noodzakelijke voorwaarde zijn voor de adequate bescherming van de rechten van het kind, vergemakkelijkt het wel de sterkere specialisatie en een beter toezicht op en evaluatie van de algemene werking ervan. Daarom wordt aanbevolen dat **BE, EE, EL, ES** en **IT** in het gehele land nagaan of er referentie-entiteiten bestaan die momenteel een voldoende stabiele structuur en gespecialiseerde training hebben om als referentiecentrum te kunnen dienen. Het belangrijkste doel van deze referentie-entiteiten is te opereren als verzamel- en samenwerkingspunten voor informatie over het minderjarige slachtoffer/getuige om de antwoorden die aan hen worden gegeven te kunnen coördineren. Dit vereist dus een individuele beoordeling van de specifieke behoeften van de slachtoffers, zoals bepaald in Richtlijn 2012/29/EU (art. 22 en 23), en maakt de coördinatie van specifieke beschermingsmaatregelen in tijd en vorm mogelijk. De ervaring van de partnerlanden met jeugdrechtbanken voor jeugdige delinquenten kan helpen bij het vinden van een soortgelijke aanpak voor procedures waarbij minderjarige slachtoffers betrokken zijn.
- Het is van essentieel belang dat er een nationaal register of gegevensbank over (seksueel) geweld tegen kinderen komt, met inachtneming van de vereisten met betrekking tot de bescherming van persoonsgegevens om vooroordelen en stigmatisering te voorkomen, waarin de volgende gegevens zijn opgenomen: soort geweld, leeftijd, geslacht, handicap, relatie tussen slachtoffer en dader, hoe het geweld werd ontdekt, middelen waarvan het slachtoffer gebruik heeft gemaakt, rapporten van deskundigen en reactie van het proces¹².

2.1.2. MECHANISMEN OM TE GARANDEREN DAT KINDEREN TOEGANG HEBBEN TOT RECHTSPRAAK

(A) Klacht van het kinderslachtoffer en gratis rechtsbijstand.

▶ Achterliggende gedachte:

Minderjarige slachtoffers moeten het recht hebben om zelf, zonder de aanwezigheid van vertegenwoordigers, een klacht in te dienen en onmiddellijk rechtsbijstand toegewezen te krijgen. Zij moeten op dat ogenblik **informatie** krijgen die op hun persoonlijke situatie is afgestemd.

▶ Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:

¹⁰ «Child-friendly justice: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States», Luxembourg: Publications Office of the European Union. (European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2015).

¹¹ «Child-friendly justice: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States».

¹² "Gegevensverzamelingsregister, informatie-uitwisseling en bewustmaking: Geaggregeerde en uitgesplitste gegevens/statistieken worden verzameld en gedeeld met relevante belanghebbenden, waaronder besluitvormers, de academische wereld, kinderbeschermingswerkers en het bredere publiek, om het bewustzijn over geweld tegen kinderen en de rol van reacties in de media te vergroten, om onderzoek te vergemakkelijken en om wetenschappelijk onderbouwde wetgeving, beleid en procedures te ondersteunen." (BHQS 10.1).

- **Adequate en respectvolle informatie** over de rechten van het kind (art. 6 en 7): *Begrijpen en begrepen worden (art.3)*
- **Inspiraak** (art. 10): *Recht om gehoord te worden en om beslissingen te nemen (art. 10); Recht om te vragen, te eisen, in te stemmen, antwoorden te krijgen (art. 11, wanneer geen vervolging, art. 12 herstelrecht, art. 13 rechtsbijstand - deelname aan het Daly-model); Speciale vertegenwoordiger voor minderjarige slachtoffers (belangenconflict) (art. 24, lid 1, onder b)); + Recht op zelfrapportage (art. 3 en 5); Recht op gespecialiseerde rechtsbijstand (art. 13 en 25)¹³.*

▶ **Minimumnormen:**

- Erkenning van het recht om zelf een klacht in te dienen.
- Duidelijke mechanismen voor de toewijzing van gespecialiseerde rechtsbijstand.
- Gratis rechtsbijstand.

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

In **BE** kunnen kinderen op zichzelf aangifte doen van een strafbaar feit, maar zij kunnen niet optreden als burgerlijke partij of benadeelde. Dat kan alleen via hun wettelijke vertegenwoordiger. Kinderen hebben toegang tot gratis bijstand van een raadsman (er hoeven geen andere voorwaarden te worden aangetoond, zoals een laag inkomen)¹⁴.

In **EE** bevat de wet geen specifieke bepalingen over de mogelijkheid voor kinderen om aangifte te doen van een misdrijf; zij kunnen dit doen via hulplijnen (bv. 11611), portaalsites voor kinderen in gevaar en in nood (bv. Lasteabi.ee)¹⁵ en politiekanaalen (persoonlijk, telefoongesprek, politiewebsite). Gratis rechtsbijstand is sinds 2019 beschikbaar via de regeling voor slachtofferhulp, die slachtoffers van mensenhandel en seksueel misbruik een vergoeding biedt voor psychologische zorgkosten en een schadevergoeding van de staat aan slachtoffers van geweldsmisdrijven. De geplande wijziging in 2022 van de wet over slachtofferhulp zal dezelfde bepalingen voor getuigen van geweld erkennen.

In **EL** gelden er leeftijdsbeperkingen voor het indienen van een klacht: als het minderjarige slachtoffer jonger is dan 12 jaar, kunnen alleen zijn ouders of wettelijke voogden een klacht indienen, terwijl als hij/zij 12 tot 16 jaar oud is hebben zowel de ouders (of wettelijke voogd) als het kind het recht om een klacht in te dienen. Wanneer de minderjarige 17 jaar wordt, is het kind de enige die dit recht heeft. Bovendien moeten zij een vergoeding van 100 euro betalen, tenzij zij aantonen dat zij uit een gezin met een laag inkomen komen of slachtoffer zijn van seksuele misdrijven, misdrijven gerelateerd aan economisch seksuele uitbuiting of huiselijk geweld¹⁶.

In **ES** kunnen minderjarigen zelf of via vertegenwoordigers een klacht indienen zonder de aanwezigheid van hun wettelijke voogden, en zij hebben bij wet recht op gratis rechtsbijstand¹⁷.

Zowel in **IT** als in **EL** zijn er leeftijdsbeperkingen om een klacht in te dienen: voor kinderen jonger dan 14 jaar kunnen alleen hun ouders of wettelijke voogden een klacht indienen, zelfs tegen de wil van de kinderen¹⁸, terwijl kinderen ouder dan 14 jaar zelf een misdrijf kunnen aangeven. Hoewel de sociale diensten van de jeugdrechtbank niet namens het kind kunnen optreden, kunnen zij

¹³ Hoewel zij niet specifiek als rechten worden erkend in Richtlijn 2012/29/EU, kunnen zij worden afgeleid uit de harmonieuze lezing van de artikelen 3, 5.13 en 25. Daarnaast wordt het ook ondersteund in Justice in matters involving Child Victims and Witnesses of Crime: Model Law and Related Commentary, blz. 13-14 (art. 9, Recht om te worden geïnformeerd; art. 10, Rechtsbijstand).

¹⁴ Nathalie Meurens, «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Belgium», Luxembourg: Publications Office of the European Union. (European Commission, Directorate-General for Justice, 2014).

¹⁵ In dringende gevallen wordt de verzamelde informatie doorgegeven aan de politie en aan kindertehuizen.

¹⁶ Art. 118, leden 1 en 2, PC, art. 42, lid 4, en 46, lid 2, PPC en Wet 3226/2004 inzake "Rechtsbijstand aan burgers met een laag inkomen". Styliani Kaltsouni, «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Greece», Luxembourg: Publications Office of the European Union. (European Commission, Directorate-General for Justice, 2014), <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/29a63840-96ca-4840-bac8-071e05e5262c/language-en/format-PDF/source-249044436>.

¹⁷ Kunst. 17. 14 en 50.2.f LOPIVI.

¹⁸ Art. 120 Italiaanse Wetboek van Strafrecht.

kinderen wel helpen bij het aangeven van een misdrijf. Alleen kinderen uit gezinnen met een laag inkomen hebben toegang tot gratis rechtsbijstand¹⁹.

In de **vijf EU-landen** bestaan wettelijke bepalingen om kindslachtoffers op een kindvriendelijke manier en bij het eerste contact met de autoriteiten informatie te verstrekken over hun rechten en de strafprocedure waarin zij zich bevinden (mondeling, schriftelijk -folders- of op institutionele webpagina's). Toch is communiceren in een kindvriendelijke taal geen veelvoorkomende praktijk, aangezien een kindvriendelijke houding afhankelijk is van de gespecialiseerde kennis en vaardigheden.

Veelbelovende praktijken:

- ✓ In **Estland** zijn folders over kindvriendelijke gerechtelijke procedures geproduceerd en uitgedeeld aan kindergezinnen, waarin in een voor kinderen begrijpelijke taal wordt uitgelegd wat men kan verwachten wanneer men voor de rechter een verklaring aflegt.
- ✓ In **Spanje** werkt de rechtbank van de Canarische Eilanden, die gespecialiseerd is in geweld tegen kinderen en jongeren, aan technologische hulpmiddelen om dichter bij kinderen te komen wat betreft de manier waarop zij communiceren en omgaan met gegevens gerelateerd aan de gerechtelijke procedure (bv. dagvaardingen via een mobiele app in plaats van bezorging door de politie of afspraakherinneringen en uitleg over wat het forensisch verhoor inhoudt).
- ✓ Kinderen vertrouwd maken met de gerechtelijke omgeving is een gangbare praktijk in **verschillende EU-landen** (bv. Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland). Kinderen krijgen schriftelijke informatie over de strafrechtprocedure en hun rol en worden vervolgens uitgenodigd voor een kennismakingsgesprek voorafgaand aan het proces. Zij krijgen een rondleiding door de aparte ingang voor kinderen, een lege rechtszaal, de wachtruimte voor getuigen en de live link room²⁰.
- ✓ In **Oostenrijk** heeft de dienst voor slachtofferhulp een brochure opgesteld met de titel "Millie gaat naar de rechtbank", die bestemd is voor minderjarige slachtoffers en getuigen om hen voor te bereiden op een bezoek aan de rechtbank (met behulp van stripverhalen). De belangrijkste onderwerpen die in de brochure aan bod komen zijn veelgestelde vragen bij het afleggen van een getuigenis en de fysieke omgeving. Er zijn actuele foto's van het gerechtsgebouw, de weg naar de rechtbank, de rechtszaal, de stoel waarop kinderen zitten en de videoapparatuur²¹.
- ✓ In **Frankrijk** kunnen kinderen en jonge volwassenen die betrokken zijn bij een civiele of strafzaak via het programma *Avoc'enfants*, dat in verschillende steden bestaat, kunnen gebruik maken van gratis en vertrouwelijke diensten van gespecialiseerde advocaten voor juridisch advies, steun en informatie over hun rechten²².
- ✓ In **Georgië** hebben personen onder de 18 jaar in strafzaken *ex officio* het recht op rechtsbijstand. Er zijn geen voorwaarden verbonden aan het gebruik van deze dienst door kinderen, aangezien zij "sociaal kwetsbaar" zijn²³.

Aanbevelingen:

- De toegang tot de rechtspraak voor minderjarige slachtoffers/getuigen, als

¹⁹ Emanuela Canetta, «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Italy», Luxembourg: Publications Office of the European Union. (European Commission, Directorate-General for Justice, 2014), <https://data.europa.eu/doi/10.2838/74916>.

²⁰ «Child-friendly justice: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States».

²¹ Elena Jurado, Simone Klinge, James Kearney, «Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union», Luxembourg: Publications Office of the European Union. (European Commission, Directorate-General for Justice, 2014), <https://data.europa.eu/doi/10.2838/71517>.

²² «Child-friendly justice: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States».

²³ *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly justice* (Council of Europe Publishing, 2011).

rechthebbende personen, moet niet alleen reëel maar ook adequaat zijn. Aanbevolen wordt dat de staten materiaal aangepast op basis van leeftijd herzien om de slachtoffers informatie te verstrekken over hun rechten en het proces. Aanbevolen wordt om de nationale regelgeving over de toegang tot rechtsbijstand te herzien, zodat de situatie van afhankelijkheid van het slachtoffer de toegang daartoe niet in gevaar brengt.

- Ten slotte wordt aanbevolen om specialisatie van de juridische beroepsgroep te eisen, zodat er voldoende begrip en aandacht is voor hun rechten, behoeften en belangen.

(B) Gespecialiseerde Cijfers

► **Achterliggende gedachte:**

Er moet(en) een gespecialiseerd figuur/figuren zijn die adequate juridische ondersteuning, passende participatie en bescherming van de belangen van het kind mogelijk maken. Deze taken kunnen door dezelfde professionals worden vervuld.

► **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Adequate en respectvolle informatie** over de rechten van het kind (art. 6 en 7)
- **Inspraak** (art. 10): Gehoord worden en besluitvorming (art. 10); Vragen, eisen, instemmen, antwoorden krijgen (art. 11, wanneer geen vervolging, art. 12 herstelrecht, art. 13 rechtsbijstand-Participatie in Daly-model); Speciale vertegenwoordiger voor minderjarige slachtoffers (belangenconflict) (art. 24.1.b)
- **Minimaliseren van stress-mentale gezondheid:** Vaste referentiepersoon (art. 23.2.c), Begeleiding (art. 3.3 en 20.c)
- **Waardigheid** (art.18): Uitgevoerd door daartoe opgeleide professionals (art. 23.2.b)

► **Minimumnormen:**

- Juridische bijstand
- Toegewezen vertegenwoordiging in geval van belangenconflict.
- Professioneel toezicht op het belang van het minderjarige slachtoffer (participatie op maat).
- Informatie en kennisgeving door middel van een vast referentiepersoon.
- Begeleiding door een wettelijke vertegenwoordiger of een persoon naar keuze.

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

In de **vijf rechtsgebieden** hebben kinderen recht op wettelijke vertegenwoordiging in alle fasen van de procedure²⁴. Ook wordt vertegenwoordiging toegewezen in gevallen van belangenconflict tussen het kind en de wettelijke vertegenwoordiger: in **BE** wordt een bijzondere vertegenwoordiger of *ad hoc* voogd door de rechter aangewezen om namens het kind op te treden en te spreken (op verzoek van een belanghebbende partij of ambtshalve) als eiser voor schadevergoeding of om een rechtstreekse dagvaarding uit te brengen zonder toestemming van de districtsrechtbank²⁵. In **EE** en **EL** wordt in gerechtelijke procedures een bijzondere vertegenwoordiger aangewezen (een advocaat in **EE**). In **ES** wordt een verdediger aangewezen om de minderjarige bij een belangenconflict te vertegenwoordigen.

In **IT** kunnen verschillende figuren worden aangewezen, een voogd, die "het kind informeert over de resultaten en de status van de procedure die van belang is"²⁶, voogd *ad litem* "om te zorgen voor een geschikte vertegenwoordiging van het kind vanaf het begin van het vooronderzoek"²⁷ of een advocaat.

²⁴ Jurado, Klinge, Kearney, «Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union».

²⁵ «1st implementation report. Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The framework» (Council of Europe, 2017), p.123, <https://rm.coe.int/1st-implementation-report-protection-of-children-against-sexual-abuse-/16808ae53f>.

²⁶ Idem p.125

²⁷ Idem p.125

In geen van de bestudeerde rechtsgebieden bestaat een figuur van een vaste referentiepersoon die de minderjarige slachtoffers en hun familie gedurende de gehele gerechtelijke procedure informeert. In plaats daarvan zijn er verschillende figuren belast met deze taak: politieagenten, de raadsman, de officier van justitie en diensten voor slachtofferhulp.

In **EE** bestaat een figuur van de specialist in kindbescherming op het niveau van de lokale overheid, die taken heeft op het gebied van case management. Deze professional staat kinderen en gezinnen bij, is verantwoordelijk voor de bescherming van de rechten en belangen van kinderen, maakt afspraken voor de opvang in het Kinderhuis, zoekt rehabilitatiediensten, beoordeelt de behoefte aan hulp van het kind en gaat na welke invloed dit heeft op zijn/haar belangen en welzijn.

Het is cruciaal dat er een duidelijke definitie is van de rol van elke professional die bij de verschillende fasen van de gerechtelijke procedure betrokken is, en de opleiding en ervaring die nodig zijn om de rol te vervullen:

- Ter illustratie, in **BE** is de rol van de advocaat omschreven in het wettelijk kader (Joint Circular van 14 oktober 2021, 2.6 Rol van de advocaat). Hun deelname aan het forensisch verhoor/TAM-verhoor is mogelijk indien de minderjarige dat wenst, maar hun aanwezigheid is niet verplicht, en is in de praktijk onwaarschijnlijk. Wanneer de advocaat het verhoor bijwoont, gebeurt dat bij voorkeur vanuit de controlekamer, maar het is ook mogelijk dat hij/zij in de verhoorkamer aanwezig is, op de achtergrond, buiten het gezichtsveld van de verhoorde persoon. De aanwezigheid van de advocaat heeft onder meer als doel de regelmatigheid van het verhoor te controleren door erop toe te zien dat de gehoorde persoon correct wordt behandeld, dat er geen ongeoorloofde druk of dwang wordt uitgeoefend en dat er zo nodig een tolk aanwezig is om de getuigenverklaring van de gehoorde persoon af te nemen. De advocaat wordt expliciet aangeraden niet rechtstreeks tussenbeide te komen, maar te wachten tot het einde van de hoorzitting om eventuele opmerkingen te maken. Voordat de advocaat procedurele onregelmatigheden vaststelt, dient hij/zij opmerkingen in het proces-verbaal van de terechtzitting te laten opnemen.
- Als voorbeeld, in **IT** kan de advocaat een grote rol spelen die niet in de wet is voorzien bij het toezicht houden op een goed verloop van het forensisch verhoor. Dit is gebaseerd op de persoonlijke ethiek en de gespecialiseerde kennis van de professional in kwestie. Zowel door kennis te hebben van het dossier en de stukken - volgens CC kan de advocaat toegang krijgen tot de onderzoeksdocumenten - als ervoor te zorgen dat de getuigenverklaring van de minderjarige die vermoedelijk slachtoffer is van seksueel misbruik op correcte wijze wordt afgenomen tijdens het beschermde verhoor, waarbij de reconstructie van de feiten als gevolg van procedurefouten wordt vermeden.

Veelbelovende praktijken

- ✓ In **België** bieden de Vlaamse Orde van Advocaten en de Commissie Jeugdrechtadvocaat een tweejarig certificaat als jeugdrechtadvocaat aan. De opleiding bestaat uit juridische modules over kinderrechten, aangevuld met een basisopleiding in kindpsychologie en -ontwikkeling en een praktische opleiding zoals communiceren met kinderen. Het volgen van alle modules is verplicht²⁹.
- ✓ In **Estland** wordt de nadruk gelegd op kindvriendelijke justitie en worden gespecialiseerde trainingen en samenwerking tussen verschillende instanties onderwezen en gefinancierd.³⁰
- ✓ Sinds 2021 heeft **Spanje** volgens de wet een gespecialiseerde stroom voor kindslachtoffers ingesteld, die de specialisatie van de juridische professionals waarborgt.

²⁸ Richtlijnen van het Comité van ministers van de Raad van Europa over kindvriendelijke justitie. Council of Europe Publishing, 2011.

²⁹ Idem.

³⁰ <https://lapsesobralikmenetlus.just.ee>.

- ✓ In verschillende **EU-landen** zijn er gespecialiseerde figuren om de rechten van kinderen te beschermen en te waarborgen en om hun participatie te faciliteren. In het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld is de figuur van de tussenpersoon aanwezig bij het afleggen van een getuigenis en bij een kruisverhoor. Zij ondersteunen kinderen voor, tijdens en na de hoorzitting. De rol kan worden vervuld door professionals met een juridische of sociale achtergrond (bv. rechters, openbare aanklagers, psychologen, politieagenten) en zij zijn geaccrediteerd en opgeleid op het gebied van kindgerelateerde justitiële kwesties³¹.

Aanbevelingen:

- Aanbevolen wordt dat staten de rol en de bevoegdheden van gespecialiseerde personen die actief deelnemen aan het rechtsproces herzien en vastleggen in een juridisch kader naast hun gespecialiseerde opleiding op het gebied van de rechten en de beoordeling van de belangen van minderjarige slachtoffers. In die zin wordt het aangeraden om de gespecialiseerde training van professionals die direct of indirect aan het proces deelnemen te versterken. Het creëren van nieuwe figuren en de duurzaamheid hiervan moeten door elke staat worden geëvalueerd.
- De minimum eisen voor deze figuren mag niet restrictief worden geïnterpreteerd, d.w.z. dat alleen wordt gestreefd naar vertegenwoordiging van minderjarige slachtoffers in het proces, maar het is beter om het zien als een pleidooi voor professionalisering van de integratie van de belangen van minderjarige slachtoffers/getuigen in het proces.

2.1.3 KINDVRIENDELIJKE OMGEVING: RAPPORTAGE- EN INTERVIEWPUNTEN

(A) Adequate toegang tot het gebouw en geschikte wachtruimte

▶ **Achterliggende gedachte:**

- De **toegang tot het gebouw** heeft een exclusieve ingang voor kinderen en adolescenten (geen politiecontrole, niet-geüniformeerde beroepsmensen) en is gemakkelijk aangegeven.
- Dicht bij de spreekkamer bevindt zich een **aparte wachtruimte**, ontworpen volgens de principes van fysiek en psychosociaal welzijn uit de ontwerpstroming van humanisering van zorgruimten en de architectuur van het slachtoffer. Daarbij wordt onder meer rekening gehouden met verlichting, kleuren, akoestiek, temperatuur en meubilair.

▶ **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Minimaliseren van stress-mentale gezondheid:** *Vermijd contact tussen slachtoffer en dader (art. 19)*
- **Privacy (art. 21)**
- **Waardigheid (art.18): Gespecialiseerde omgevingen (art, 23.2.a)**

▶ **Minimumnormen (toegang tot gebouwen):**

- De toegang zorgt ervoor dat er geen visueel contact is met de dader.
- Aanwezigheid van niet-geüniformeerde professionals.
- Toegankelijkheid (ook voor kinderen met een handicap en/of bijzondere behoeften).
- Privé ruimtes beschikbaar om privacy te garanderen.

▶ **Minimumnormen (Wachtruimte):**

- Zo opgezet dat contact tussen slachtoffer en vermeende dader altijd kan worden vermeden.
- Beschermde ruimte die alleen toegankelijk is voor het slachtoffer (geen doorgang).
- De inrichting en het materiaal zijn kind- en gezinsvriendelijk en aangepast op basis van leeftijd.

³¹ «Child-friendly justice: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States».

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

Waar? In **BE** vinden forensische interviews meestal alleen plaats in politiebureaus met een speciaal uitgeruste verhoorkamer (art. 94 CCP) die is goedgekeurd door de officier van justitie. Minderjarige slachtoffers worden nooit voor de rechter gehoord en meestal zijn zij niet aanwezig bij de verhoren. In **EE** worden forensische interviews afgenomen in kindertehuizen of op politiebureaus, maar als het slachtoffer ouder is dan 13 jaar ook in rechtszalen. In **EL** vinden verhoren meestal plaats op politiebureaus, maar ook in gebouwen van het openbaar ministerie en rechtszalen. In **ES** en **IT** vinden interviews meestal plaats in gebouwen van het openbaar ministerie en rechtszalen.

Toegang tot gebouwen: In **BE, EE, EL, ES** en **IT** is er meestal geen aparte ingang voor minderjarige slachtoffers, wat betekent dat de toegang tot politiebureaus en gerechtsgebouwen niet aangepast of kindvriendelijk is, op enkele uitzonderingen na (bv. de bureaus voor jeugdzaken van **ES**, de gespecialiseerde rechtbank voor geweld tegen kinderen in Gran Canaria, *Lastemaja* (kinderhuizen) en sommige politiebureaus in **EE**³² en **BE**). Kinderen betreden meestal gebouwen die niet aangepast voor hen zijn en worden blootgesteld aan verontrustende beelden voordat zij kindvriendelijke ruimten betreden en zelfs de vermoedelijke dader kunnen ontmoeten.

In **BE** vindt het TAM-verhoor plaats in een omgeving met voldoende privacy en meestal met niet-geüniformeerde agenten. Dit is echter niet het geval wanneer minderjarige slachtoffers hun eerste aangifte doen. De Belgische wet schrijft voor dat op de dag van het verhoor drie ruimten voor minderjarigen beschikbaar zijn: een ontvangstruimte, een verhoorkamer en een observatieruimte. De drie kindertehuizen (*Lastemaja*) van **EE** zijn gevestigd in verschillende regionale centra in Tallinn, Tartu en Jõhvi, en een vierde zal in 2022 worden geopend. De dienst wordt op nationaal niveau gecoördineerd door de sociale verzekeringsraad (SKA, *SotsiaalKindlustusAmet*). Er zijn gescheiden, geluidsdichte en privéruimten en de adressen van de kindertehuizen worden niet bekendgemaakt om de veiligheid van de kinderen en de werknemers te garanderen. Er wordt verwacht dat er vooronderzoeken en bijeenkomsten in het kader van de strafrechtelijke procedure plaatsvinden en dat specialisten het minderjarige slachtoffer op dezelfde plaats zullen ontmoeten.

Wachtruimte: In **EE, EL, ES** en **IT** zijn er in politiebureaus, gerechtsgebouwen en parketten geen specifieke wachtkamers voor minderjarige slachtoffers/getuigen (met enkele uitzonderingen zoals de kindertehuizen van **EE**). Kinderen moeten wachten waar alle personen wachten. In gerechtsgebouwen worden zij – als dit nodig wordt geacht – als beschermende maatregel in andere ruimten (bv. de bibliotheek) gevraagd te wachten.

Veelbelovende praktijken

- ✓ In **België** zijn mobiele interviewteams beschikbaar als een kind bijvoorbeeld in een ziekenhuis moet worden geïnterviewd.
- ✓ In **Estland** voert het Ministerie van Justitie een project uit over kindvriendelijke procedures en zijn er richtlijnen opgesteld over kindvriendelijke rechtsbeschermingsruimten.³³
- ✓ In **Griekenland** voorziet de wet in de oprichting van onafhankelijke beschermingseenheden voor minderjarige slachtoffers: gehuisvest in vrijstaande gebouwen binnen het stedelijk gebied, bereikbaar met openbaar vervoer, geformuleerd met veiligheidsnormen voor het minderjarige slachtoffer/getuige van misbruik en inclusieve infrastructuur voor minderjarigen met een handicap. Deze beschermingseenheden zijn er nog niet (**zie sectie 2.1 veelbelovende praktijken**).
- ✓ In **IJsland**, in het Reykjavik Barnahus zijn er twee wachtkamers. Eén voor kleuters en jonge kinderen met speelgoed passend bij de leeftijd. Eén voor peuters en tieners met

³² «Child-friendly justice: Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member», Luxembourg: Publications Office of the European Union. (European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2017). European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2017).

³³Justiitsministeerium (2021). Lapsesõbralik keskkond õiguskaitstes (*Kindvriendelijke rechtsbeschermingsruimten*). *Kriminaalpoliitika lühianalüs 2/2021*. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/soovitused-lapsesobraliku-keskkonnaloomiseks-õiguskaitstes>

tijdschriften voor tieners bordspellen toepasselijk voor de leeftijd. Daarnaast is er een open wachtruimte, met tijdschriften en kranten voor ouders/verzorgers³⁴.

Aanbevelingen:

- Aanbevolen wordt dat de partnerlanden een *beschermde toegang* voor minderjarige slachtoffers/getuigen invoeren: geen geüniformeerde beroepsmensen, snelle toegang (geen officiële veiligheidscontrole) en de confrontatie met de beschuldigde persoon wordt vermeden.
- *Wachtkamers* moeten ruimten zijn die alleen door kinderen mogen worden gebruikt, dicht bij de ondervragingsruimte liggen, een directe of semidirecte toegang hebben en geen doorgang vormen voor andere professionals.
- Ook wordt aanbevolen richtlijnen voor inclusie toe te passen, zoals voor kinderen met beperkte mobiliteit (bv. oprijplaten voor rolstoelen en uitbreidingen van trapleuningen), die de aanwezigheid en participatie van het kind garanderen en waardoor ze zich veiliger voelen en aldus een gunstige omgeving creëren voor het afleggen van de best mogelijke getuigenis.
- Om niet te vergeten dat spreekkamers slechts een onderdeel zijn van een kindvriendelijke omgeving en dat "aangepaste toegang" een van de stappen is om dit te bereiken, zo niet eindigt het als een geïsoleerde en gefragmenteerde maatregel. Het moet samengaan met de interventie van gespecialiseerde professionals.
- Het is dus van essentieel belang dat de aanpassing van de omgeving wordt geprofessionaliseerd en dat wordt afgestapt van aanpassingen die vanuit een subjectief oogpunt worden gedaan. Deze aanpassingen moeten gebaseerd zijn op professionele studies over de *vermenselijking van ruimten* of de *architectuur van het slachtoffer*: er moet specifiek aandacht worden besteed aan de tint van de kleuren, de vormen van het meubilair, het licht en de temperatuur. Er wordt aanbevolen om dit te baseren op bestaande studies in de gezondheidssector, bijvoorbeeld kinderziekenhuizen.
- Aanpassingsmechanismen die slachtoffers/getuigen stigmatiseren of waarmee zij als zodanig kunnen worden geïdentificeerd (bv. notitieboekjes, rugzakken, brochures) moeten worden vermeden.

(B) Interview- en observatieruimtes en technologische apparatuur.

► **Achterliggende gedachte:**

Om een adequate implementatie van een forensisch interview te garanderen moet er rekening worden gehouden met de belangen van het minderjarige slachtoffer in de faciliteiten waar het verhoor plaatsvindt (bv. politiebureaus, rechtszalen, kindertehuizen), maar moet er ook voor worden gezorgd dat de opname op passende wijze door de rechterlijke macht kan worden gebruikt. De mogelijkheid om te zorgen dat het minderjarige slachtoffer wordt gehoord met gebruik van gepaste communicatietechnologieën (art. 23, lid 3, onder a) en b)).

► **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Minimaliseren van stress-mentale gezondheid:** *Vermijd contact tussen slachtoffer en dader (art. 19); Aantal ondervragingen en medische onderzoeken van slachtoffers wordt tot een minimum beperkt (art. 20.b en d); Ondervraging zonder ongerechtvaardigde vertraging na de klacht (art. 20.a); Opgenomen ondervraging (art. 24.1.a); Begeleiding (art. 3 en 20).*
- **Privacy (art.21).**
- **Waardigheid (art.18):** *Gespecialiseerde omgevingen (art. 23.2.a).*

³⁴ Olivia Lind Haldorsson, *Barnahus Quality Standards: Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence*. (Council of the Baltic Sea States Secretariat and Child Circle, 2020), 60, <https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/PROMISE-Barnahus-Quality-Standards.pdf>.

▶ **Minimumnormen (Interview kamer):**

- "Fysiek veilige ruimte voor kinderen van alle leeftijden en ontwikkelingsstadia, ook voor kinderen met een handicap en/of speciale behoeften" (BHQS 4.2).
- Uitgerust met een camera van hoge kwaliteit (zichtbaar en vriendelijk) die goed kan bewegen en scherpstellen op het slachtoffer en met een geluidsinstallatie van hoge kwaliteit en live-uitzending.
- Beveiligingsmaatregelen en beperkte toegang tot de opname.

▶ **Minimumnormen (observatiekamer):**

- Gesell-camera of videoconferentie-aansluiting (bij voorkeur dubbel gespiegeld).
- Interactief systeem tussen interviewer en waarnemers.

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

In **BE** en **EE** worden interviews gepland in de interviewkamer die het dichtst bij het huis van de minderjarige ligt (in **BE** zijn er 35 interviewkamers beschikbaar in het hele land). In de praktijk is de ondervragingsruimte in **BE** geluidsdicht en is er geen speelgoed of hanger er geen posters aan de muur om de aandacht van de minderjarige niet af te leiden of de fantasie te prikkelen. De *technologische apparatuur* wordt nadrukkelijk omschreven in bijlage 2 van de "Joint Circular" van 14 oktober 2021. Het gaat om omnidirectionele microfoons - niet cilindervormig - voldoende gevoelig om gefluisterde gesprekken op een kwalitatief goede manier op te nemen en camera's: een vaste en minstens een beweegbare met zoomfunctie, waarmee de hele ruimte kan worden bekeken en de aanwezigheid van andere personen dan de ondervraagde en de ondervrager in de ruimte kan worden geregistreerd. Hierdoor wordt vermeden dat een keuze moet worden gemaakt uit de opgenomen beelden. In de observatieruimte bevindt zich de technische apparatuur waar de directeur (tweede TAM-interviewer) en de onderzoeker (case manager) het interview en de technische aspecten ervan zullen opvolgen. Het interactiesysteem tussen interviewer en observatoren is geprotocolleerd (in aanwezigheid, minstens één keer per interview en vóór het einde van het interview, zonder vast limiet).

In **EE** zijn er *speciale interviewkamers* in de kindertehuizen (3 centra in het hele land) en in politiebureaus (de vier prefecturen beschikken over dergelijke kamers) met soortgelijke voorwaarden als die voor **BE** en **EL** zijn beschreven, maar dit is meestal niet het geval wanneer kinderen worden ondervraagd in gerechtsgebouwen.

In **EL** is er een kloof tussen de wet en de praktijk. Volgens bepalingen inzake ministerieel besluit 7320/2019 (FEK 2238/B/10-06-2019): ze hebben natuurlijk licht, goede akoestiek en geluidsisolatie, zijn aangepast aan de leeftijdsbehoeften van het minderjarige slachtoffer en getuige van misbruik, gemeubileerd en ingericht op een vriendelijke manier, maar vermijdt prikkels die de aandacht afleiden en tellen mee met technische apparatuur (elektronische audiovisuele media). Momenteel vinden ondervragingen voornamelijk plaats op politiebureaus - kinderen worden ondervraagd in het kantoor van de ambtenaar, maar soms is er geen privékantoor beschikbaar. Als gevolg hiervan is de privacy niet gewaarborgd.

In **ES** vinden interviews voornamelijk plaats in rechtszalen die zijn uitgerust met een gesloten televisiecircuit (CCTV); sommige gerechtsgebouwen en bureaus van openbare aanklagers beschikken over Gesell-kamers, maar deze faciliteiten zijn niet in het hele land en in alle rechtszalen aanwezig. Meestal zijn er geen professioneel aangepaste zalen en de kwaliteit van de opnames (beeld en geluid) is niet altijd voldoende.

In **IT** is de situatie vergelijkbaar met de situatie in **ES**. Meestal vindt de beschermde hoorzitting plaats in de gebouwen van de rechtbank (bijv. rechtszalen, kantoor van de rechter). In grotere steden in de betrokken arrondissementen hebben verenigingen, NGO's en andere organisaties die op dit gebied actief zijn ervoor gezorgd dat in hun eigen gebouwen ten minste één kamer is ingericht en uitgerust voor beschermde hoorzittingen en forensische interviews.

Veelbelovende praktijken

- ✓ In **België** is er een project³⁵ gecoördineerd door **LUCA School of Arts** waarin een multidisciplinair team van professionals uit diverse domeinen (architecten, ontwerpers, politieagenten, kinderpsychiaters en anderen) samen met een team van designstudenten een vernieuwde ruimte van de onthaal- en verhoorkamers hebben ontworpen, waar neutraal en warm naast elkaar kunnen bestaan om het kind een betere ondervragingservaring te bieden. Een 3D tour³⁶ over dit gecoördineerde project is online beschikbaar.
In bijlage 2 van de Joint Circular van 14 oktober 2021 staat dat "*in de verhoorkamer een visueel alarmsysteem aanwezig moet zijn om eventuele technische problemen of andere interventies vanuit de controlekamer door te geven*".
- ✓ In **Estland** is, als gevolg van de COVID-pandemie, het artikel over telehoren in het wetboek van strafvordering gewijzigd en op 7 mei 2020 in werking getreden. Een instantie die de procedure uitvoert kan telehoren organiseren als het rechtstreeks horen van een persoon ingewikkeld of onredelijk belastend is of als telehoren noodzakelijk is om de belangen van de persoon te beschermen.
- ✓ In Athene, **Griekenland** worden kinderen doorverwezen naar het grootste politiebureau van het land, waar twee kindvriendelijke verhoorkamers zijn (hoewel de toegang tot het gebouw en de weg ernaartoe hetzelfde zijn als voor volwassenen).
- ✓ In **Italië** hebben verenigingen, NGO's en andere entiteiten (waaronder het centra van het Barnahus-type), die op dit gebied werkzaam zijn, gezorgd voor de inrichting en uitrusting van ten minste één ruimte in hun eigen gebouwen die kan worden gebruikt voor beschermde hoorzittingen en forensische interviews. In sommige regio's zijn er diensten voor slachtoffers, zoals het Spazio Ascolto e Accoglienza Vittime Vulnerabili (Tivoli) en zalen voor het afleggen van getuigenverklaringen, zoals in de jeugdrechtbank van Sassari.
- ✓ In **Spanje** hebben sommige professionals het concept van een vriendelijke camera geïntroduceerd, waarbij het toestel volledig in het zicht staat en kinderen erop kunnen reageren, zoals met een Mr. Potato head speeltje, en verschillende verschijningen kunnen creëren met verwisselbare onderdelen en stukken (b.v. mond, ogen, oren). Wegens kwaliteitsproblemen in het verleden is in de nieuwe organieke wet 8/2021 nadrukkelijk bepaald dat de kwaliteit van de opname onmiddellijk na afloop van het verhoor moet worden gecontroleerd.

Aanbevelingen:

- Gezien de duidelijk uiteenlopende standpunten over de technologische uitrusting: b.v. het gebruik van één of meerdere camera's, het debat over de vraag of deze verborgen of zichtbaar moeten zijn, het belang van het beschouwen van de camera als een stressprikkel (b.v. seksuele misdrijven waarbij camera's aanwezig zijn). Het is cruciaal om een professionele visie te gebruiken bij de implementatie van de maatregelen.
- Er wordt aanbevolen om de middelen te herzien en te optimaliseren door een gestructureerd plan (korte en lange termijn) op te stellen voor het creëren van zalen die makkelijk toegankelijk zijn voor de bevolking waar mogelijk (bv. personen met beperkte mobiliteit, toegankelijk via openbaar vervoer). Ook wordt een herziening van de communicatiemechanismen tussen de verhoorkamer en de observatiekamer aanbevolen om een soepele communicatie tussen de verschillende professionals te behouden met als doel een hoge kwaliteit van het verhoor en de bescherming van de procedurele waarborgen van de beschuldigde te garanderen.
- Zoals in het vorige hoofdstuk is aanbevolen, moeten deze aanpassingen gebaseerd zijn op professionele studies over de *humanisering van ruimten* of de *architectuur van het*

³⁵ <https://www.vlaamsehogescholenraad.be/nl/blikopener/spraakmakers/videoverhoorkamer-politie-meetiesland>

³⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=HEoqH3VHE0A>

slachtoffer: er moet specifiek aandacht worden besteed aan de tint van de kleuren, de vormen van het meubilair, het licht, de temperatuur. Er wordt aanbevolen om dit te baseren op bestaande studies in de gezondheidssector, bijvoorbeeld kinderziekenhuizen.

2.2. FORENSISCH INTERVIEW OF VIDEO-OPNAME INTERVIEW

2.2.1. CRITERIA VOOR HET GEBRUIK VAN HET FORENSISCH INTERVIEW ALS BEWIJSMATERIAAL VOORAFGAAND AAN HET PROCES

▶ **Achterliggende gedachte:**

- Volledige en duidelijke regelgeving over het gebruik van het op *video opgenomen forensisch interview* is van essentieel belang. De implementatie van het op video opgenomen forensisch interview gebruiken als bijzonder *bewijsmateriaal voorafgaand aan de terechtzitting* kan voorkomen dat kinderen voor de rechter moeten verschijnen, ervoor zorgen dat meervoudige en ongepaste interventies worden verminderd en de getuigenis van het kind worden samengevat en beschermd.
- Daardoor kan ook onnodige vertraging worden voorkomen, secundair slachtofferschap tot een minimum worden beperkt en de belangen van het kind worden beschermd. Andere belangrijke aspecten zijn de vaststelling van duidelijke criteria voor de gevallen waarin het op video opgenomen forensisch interview moet worden afgenomen en een “case-by-case” beoordeling om situaties van bijzondere kwetsbaarheid te identificeren.
- Deze beoordeling moet een vereiste zijn die goed is gereguleerd en toegewezen aan een beroepsprofiel met voldoende vaardigheid en kennis.

▶ **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Minimaliseren van stress-mentale gezondheid:** Aantal interviews en medische onderzoeken van slachtoffers wordt tot een minimum beperkt (art. 20.b en d); Ondervraging zonder ongerechtvaardigde vertraging na de klacht (art. 20.a); Opgenomen interview (art. 24.1.a)
- **Steun van slachtofferhulpdiensten:** Steun voor slachtoffers met specifieke behoeften, zoals slachtoffers van seksueel geweld, slachtoffers van gendergerelateerd geweld en slachtoffers van geweld in hechte relaties, waaronder steun en begeleiding (art. 9, lid 3, onder b))

▶ **Minimumnormen:**

- Regulering in welke specifieke gevallen het forensisch interview moet worden gebruikt.
- De beoordeling per geval moet gericht zijn op het verhogen, en niet verminderen, van de beschermingsmaatregelen.
- De bescherming van het recht op een eerlijk proces van de verdachte moet goed worden geregeld.
- Het protocol moet onmiddellijk worden ingevoerd en het forensisch interview moet binnen maximaal 1 week worden afgenomen, zodat het bewijsmateriaal in de fase voorafgaand aan het proces kan plaatsvinden; het welzijn van het slachtoffer/de getuige moet altijd voorop staan:
 - 1-4 dagen om externe informatie te verzamelen.
 - 1-3 dagen om het interview af te nemen.
- Beoordeling van het tijdstip van het interview (tijdstip van de dag, duur, pauzes, aandacht verlies gerelateerd aan leeftijd) en van de vermoedelijkheid van het kind. **Stigmatisering.**
- Mogelijkheid dat interviews worden afgenomen door iemand van hetzelfde geslacht als het slachtoffer.

BE, EE, EL, ES, en IT regelgeving:

In de **BE**-verordening, die dateert uit 2001³⁷, zijn in de artikelen 91 en 92 van het Wetboek van Strafvordering (Code of Criminal Procedure - CCP) duidelijke criteria opgenomen voor het gebruik

³⁷ Ministeriële circulaire van 16-07-2001, goedgekeurd door het College van procureurs-generaal, betreffende de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, vervangen door circulaire nr. 03/2021 van de minister van Justitie, de minister van Binnenlandse Zaken en het College van procureurs-generaal, betreffende de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarigen en kwetsbare meerderjarigen die slachtoffer of getuige zijn van een misdrijf. De ingevolge artikel 153 van de wet betreffende de geïntegreerde politie en artikel 143ter van het Gerechtelijk Wetboek, dwingende richtlijn van de Minister van Justitie van 01-03-2002, die de regels van samenwerking, coördinatie en taakverdeling tussen de Lokale Politie en de Federale Politie met betrekking tot opdrachten van gerechtelijke politie bepaalt (Kol 2/2002).

van een TAM³⁸ verhoor. De criteria zijn gelinkt aan ernstige vormen van misdrijven waarvan de slachtoffers of getuigen minderjarigen of specifiek kwetsbare volwassenen zijn. Er is dus geen sprake van leeftijdsdiscriminatie.

Hoewel de wet voorziet in de mogelijkheid dat een kind voor de rechter wordt gehoord na een beredeneerd besluit³⁹, worden minderjarige slachtoffers in de praktijk zelden voor de rechtbank gehoord; meestal zijn zij niet aanwezig tijdens de zittingen en rechters en parketmagistraten ondervragen zelden kinderen. Deze gerechtelijke maatregel is bij bepaalde misdrijven verplicht en bij andere onder de discretionaire bevoegdheid van de openbare aanklager of de onderzoeksrechter⁴⁰.

In **EE** bevat artikel 70 van het wetboek van strafvordering de specificaties over het horen van minderjarige getuigen, zoals wie een kind mag ondervragen, wanneer het verhoor op video moet worden opgenomen en hoe een verdachte vragen aan het slachtoffer kan stellen. Deze maatregelen worden overwogen wanneer de getuige jonger is dan tien jaar en het herhaaldelijk horen een schadelijk effect kan hebben op de mentale toestand van een minderjarige, wanneer de getuige jonger is dan veertien jaar en het verhoor verband houdt met huiselijk geweld of seksueel misbruik en wanneer de getuige een spraakgebrek, zintuiglijke handicap, leerproblemen of een geestesstoornis heeft.

In **EL** bepaalt ministerieel besluit 7320/2019 de aanpak en vorm van het forensisch onderzoek gericht op minderjarige slachtoffers en getuigen van misbruik. Net zoals in **BE** functioneert het forensisch onderzoek als aan het proces voorafgaand bewijs voor kinderverhoren voor specifieke misdrijven en voor ernstige omstandigheden⁴¹, behalve wanneer de onderzoeksrechter of de openbare aanklager iets anders bepaalt. Volgens de wet moet het minderjarige slachtoffer of de getuige van misbruik zich tot de Onafhankelijke Beschermingsdiensten wenden om een verklaring af te leggen. Kinderen die het slachtoffer zijn van seksuele misdrijven worden zelden belast met in de rechtszaal te getuigen en kinderen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld worden niet opgeroepen voor het proces⁴².

In **ES** bepaalt de recente verordening dat het opgenomen verhoor als bewijs vóór het proces geldt in alle gevallen waarin het slachtoffer/de getuige jonger is dan 14 jaar voor misdrijven gerelateerd aan seksueel geweld. Slachtoffers/getuigen tussen 14 en 17 jaar worden echter op grond van hun leeftijd gediscrimineerd, omdat zij deze vorm van bescherming niet hebben. In deze gevallen kan van geval tot geval een beoordeling worden gemaakt, zoals voor de nieuwe wet de regel was.

In **IT** geeft het rechtsstelsel geen duidelijke en homogene indicaties over de wijze waarop het forensisch interview (*audizione protetta*) als aan het proces voorafgaand bewijs (*incidente*

³⁸ TAM is een afkorting van "technisch audiovisueel verhoor van minderjarigen", of: technical audiovisual interrogation of minors.

³⁹ Art. 100 CCP. *Het proces-verbaal van het verhoor en de audiovisuele gegevensdragers van de opname worden overgelegd aan de onderzoeksrechter en aan de strafrechter, in plaats van de persoonlijke verschijning van de minderjarige of de kwetsbare meerderjarige. Indien de veroordelende rechter de verschijning van de ondervraagde echter noodzakelijk acht voor de waarheidsvinding, kan hij bij een met redenen omklede beslissing de verschijning bevelen.*

⁴⁰ De strafbare feiten waarvoor een audiovisuele opname van het verhoor verplicht is, tenzij de officier van justitie of de onderzoeksrechter anders beslist bij een met redenen omklede beslissing, rekening houdend met de omstandigheden van de zaak en in het belang van de minderjarige of de kwetsbare volwassene, zijn de volgende: Voyeurisme en het zonder toestemming verspreiden van seksueel getinte beelden en opnamen (art. 371/1 cc); Aanranding en verkrachting (art. 372 t/m 377 cc); Grooming (art. 377quater cc); Ontucht, jeugdmisbruik en souteurschap (art. 379, 380§ 4 en 5 cc) Vrouwelijke genitale verminking (art. 409 cc). De officier van justitie of de onderzoeksrechter kan opdracht geven tot het maken van audiovisuele opnamen van het verhoor van minderjarige of kwetsbare meerderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven als bedoeld in artikel 91bis van het Wetboek van Strafvordering: Gijzeling (art. 347bis Wetboek van Strafvordering); Aanzetten tot ontucht en souteurschap, reclame (art. 380, 380bis, 380ter WvS); Openbare zedenschennis en kinderpornografie (art. 383, 383bis, 385, 386, 387 WvS); Opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel (art. 398 tot 405ter, en 410 WvS); Mensenhandel (art. 433quinquies tot 433octies WvS). De audiovisuele opname van het verhoor van minderjarigen of kwetsbare volwassenen die slachtoffer of getuige zijn van andere dan de in art. 91bis CCP genoemde strafbare feiten, kan worden gelast op grond van ernstige en uitzonderlijke omstandigheden, die door de rechter worden beoordeeld (art. 92§2 CCP).

⁴¹ sekstoerisme gericht op minderjarigen (artikel 323B PC); verkrachting (artikel 336 PC); belediging van de seksuele waardigheid (artikel 337 PC); onfatsoenlijke aanranding (artikel 338 PC); verleiding van kinderen (artikel 339 PC); misbruik van een kind (artikel 342 PC); uitbuiting met misbruik van macht (artikel 343 PC); incest (artikel 345 PC); incest tussen verwanten (artikel 346); vergemakkelijken van onfatsoenlijke handelingen (artikel 348); kinderpornografie (artikel 348A); panding (artikel 349); mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting (artikel 351); onfatsoenlijke handelingen met kinderen onder bezwarende titel (artikel 351A).

⁴² Artikel 19 Wet 3500/2006 "Bestrijding van huiselijk geweld".

probatorio) moet worden uitgevoerd. Het vindt normaliter plaats tijdens de gerechtelijke fase; het wordt de “bijzondere aan het proces voorafgaande terechtzitting” genoemd. De *aan het proces voorafgaande terechtzitting* is een justitieel instrument dat is opgenomen in art. 392 CCP dat vooruitloopt op het verkrijgen van bewijs in de fase van het vooronderzoek, voorafgaand aan de fase van het proces. Art. 498 lid 4 CCP, bepaalt dat het verhoor van het minderjarige slachtoffer of de getuige wordt afgenomen door de rechter, die de vragen stelt die door de aanklager en door de verdachte (via de advocaten) zijn voorgesteld. Tijdens dit verhoor kan de rechter gebruik maken van de hulp van een familielid van de minderjarige of van een deskundige op het gebied van kinderpsychologie. Het slachtoffer wordt geïdentificeerd als een atypisch kwetsbaar⁴³ slachtoffer door de openbare aanklager tijdens de fase van het vooronderzoek en door de rechter tijdens het proces. De rechter, bijgestaan door de deskundige, kan beslissen dat het niet gepast is de minderjarige te ondervragen (zelfs niet het beschermde verhoor) of kan de getuigenis als niet volledig betrouwbaar achten op basis van bijzondere kwetsbaarheden en trauma's die het slachtoffer of de getuige hebben opgelopen.

In de **vijf bestudeerde landen** varieert de tijd die verstrijkt tussen de politieaangifte en het video-opname-interview op basis van omstandigheden, zoals: het misdrijf, situaties van bijzondere kwetsbaarheid (d.w.z. peuters en kleuters, kinderen met een handicap), de (waargenomen) ernst ervan, de ingeschatte urgentie, de organisatie ter plaatse en de materiële en personele middelen die per geval beschikbaar zijn. In **BE** en **EE** zijn de wachttijden per norm kort van de dag van de eerste melding tot een paar weken later. In **EL**, **ES** en **IT** kan het van 15 dagen tot een maand of zelfs langer duren.

Veelbelovende praktijken

- ✓ In **Estland** is in de politierichtlijnen (betreffende de behandeling van kinderen die een misdrijf hebben gepleegd of kinderen die hulp nodig hebben) bepaald dat, wanneer een kind verdachte is, de procedure binnen drie maanden moet zijn afgerond (vanaf het eerste verhoor tot het doorzetten van de zaak naar de openbare aanklager). Dit is echter niet het geval wanneer een kind slachtoffer of getuige is⁴⁴.
- ✓ In **Finland**, in de regio Espoo, worden om de procedures te verkorten en de stress te verminderen, kindzaken in strafrechtbanken met voorrang behandeld en automatisch naar voren geschoven in de wachtrij op bepaalde dagen, de zogenaamde "Jouko-dagen"⁴⁵.
- ✓ In **Zweden** houdt het Barnahus in Linköping toezicht op het tijdschema en de vertragingen van elke interventie van het proces door gegevens en statistieken te verzamelen om van tevoren te kunnen beoordelen welke maatregelen nodig zijn om onnodige vertraging te voorkomen⁴⁶.

Aanbevelingen:

- De landen worden aanbevolen het gebruik van het forensisch interview te verduidelijken, de inspanningen toe te spitsen op gespecialiseerde zorg, interventies te beperken en de kwaliteit van de getuigenverklaringen te verhogen. Hiervoor is de audiovisuele opname van het interview van essentieel belang.
- Wat betreft de criteria die worden gehanteerd voor het gebruik van deze opgenomen

⁴³ Atypisch kwetsbare slachtoffers: van toepassing op minderjarigen en in het bijzonder op minderjarige slachtoffers van seksuele misdrijven en seksueel geweld. Afgeleid van: leeftijd, gebrekkigheid, verstandelijke handicap, soort misdrijf, de modaliteiten en omstandigheden van het feit voorwerp van het proces, de vraag of het misdrijf is gepleegd met geweld tegen de persoon of met rassenhaat, verband houdt met georganiseerde misdaad of terrorisme, inclusief internationale misdaad, of mensenhandel, gekenmerkt door discriminatie, en of de beledigde persoon emotioneel, psychologisch of economisch afhankelijk is van de dader.

⁴⁴ Haruoja, Merie, Marianne Meior, Kiira Nauts. «Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings: Contextual Overview for the Criminal Justice Phase: Estonia».

⁴⁵ «Child-friendly justice: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States».

⁴⁶ Haldorsson, *Barnahus Quality Standards: Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence*.

forensische interviews waardoor het slachtoffer niet opnieuw voor de rechter hoeft te getuigen wordt aanbevolen seksuele misdrijven als een van deze criteria te erkennen, ongeacht de strafrechtelijke ernst ervan, zonder beperkingen voor minderjarigen (zodat discriminatie binnen de groep kinderen wordt voorkomen). Bij de beoordeling per geval moet worden gegarandeerd dat deze maatregel wordt uitgevoerd door deskundigen en moet het niet-gebruik van deze beschermingsmaatregel worden verantwoord.

- Het moet altijd worden benaderd als een beschermende maatregel en nooit als een beperking van rechten, zodat het slachtoffer in ieder geval opnieuw voor de rechter kan getuigen als hij of zij dat wil en het niet in strijd is met zijn of haar belangen.
- De bescherming van de rechten van de verdachte op een eerlijk proces moet naar behoren worden geregeld.
- In geen geval mag het als respectvol voor de rechten van het kind worden beschouwd dat deze gesprekken worden gevoerd door professionals die niet speciaal voor dit doel zijn opgeleid.

2.2.2 OPLEIDING

(A) Beroepsopleiding van de ondervragers: vereisten

▶ **Achterliggende gedachte:**

- Een andere voorwaarde voor daadwerkelijke toegang tot de rechtspraak voor minderjarige slachtoffers is dat, om hun participatie te garanderen, de vorm en de interpretatie van de getuigenis van het slachtoffer op passende wijze moet worden beschermd. De complexiteit om dit op de juiste wijze in het proces te integreren vereist hoog opgeleide professionals (certificering) in een duidelijke structuur voor het toezicht op hun werk.
- **Onderwerpen (gespecialiseerde opleiding):** Psychologie van getuigenissen, interviewen van kinderen en adolescenten, interviewen in situaties van slachtofferschap, seksueel geweld, huiselijk geweld, trauma, hoe samen te werken met de taaltolk en andere professionals tijdens het interview.

▶ **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Adequate en respectvolle informatie** over de rechten van het kind (art. 6 en 7)
- **Inspraak** (art. 10): *Begrijpen en begrepen worden* (art.3); *Gehoord worden en besluitvorming* (art. 10); *Vragen, eisen, instemmen, antwoorden krijgen* (art. 11, *wanneer geen vervolging*, art. 12 *herstelrecht*, art. 13 *rechtsbijstand-deelname aan Daly-model*); *Specialistische training* (politieagenten, rechtbankpersoneel, rechters en officieren van justitie, advocaten (art. 25)
- **Waardigheid** (art. 18)

▶ **Minimumnormen:**

- Het interview moet door twee professionals worden afgenomen.
- **Basisopleiding:** Forensische psychologie (verzamenen van adequate informatie) en Klinische psychologie (ondersteuning en bijstand).
- **Gespecialiseerde opleiding en expertise:**
 - Moet geaccrediteerd zijn en in staat om deel te nemen aan deze interviews.
 - Er moet rekening worden gehouden met expertise: interviewers moeten een jaar onder supervisie werken (of worden gekoppeld aan een meer ervaren interviewer) in de functie.
- **Gezamenlijke opleiding in multidisciplinaire teams:** Om de samenwerking tussen multidisciplinaire en interinstitutionele teams te verbeteren, bijvoorbeeld door een gemeenschappelijk begrip en een consensus tot stand te brengen en ook een beter inzicht te krijgen in de rol en de verantwoordelijkheden van de respectieve instanties. (Gecoördineerde rondetafelbijeenkomsten). (BHQS 9.1)
- **Continue opleiding:** De opleiding moet ten minste eenmaal per jaar worden vernieuwd met casestudy's, individuele prestatiebeoordeling en supervisie.

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

In **BE** voeren *speciaal opgeleide* politieagenten, zogenoemde TAM-verhoorders, de video-opnamen van de ondervraging van kinderen uit. Hun *basisopleiding* tot politieagent bestaat uit een eenjarige opleiding, maar sommige TAM-verhoorders hebben een diploma behaald voordat zij bij de politie kwamen (bv. psycholoog, criminoloog) en de meesten hebben een eerstelijnsfunctie bij de politie in interventie- of gespecialiseerde teams (bv. huiselijk geweld, zedenmisdriven, mensenhandel, prostitutie en gezinsdelicten).

Hun *verplichte gespecialiseerde opleiding* omvat theorie en praktijk en duurt 116 uur. De inhoud omvat: het wettelijk kader van het TAM-verhoor, de ontwikkeling van kinderen, taal van en communicatie met kinderen en kind slachtoffers, inleiding tot taalleergedrag en taalontwikkeling, kinderen met een mentale handicap, psychologische profielen en seksualiteit van het kind, problemen van mishandeling en misbruik, profielen van de dader van seksueel misbruik, rollen van de deskundige, het opstellen van specifieke verslagen, het belang van sociale media, rollenspelen van verhoren, werken met tolken.

Nieuwe TAM-ondervragers treden onmiddellijk toe tot een TAM-netwerk en worden gekoppeld aan een meer ervaren ondervrager, aangezien ze in paren werken (de ondervrager in de ondervragingsruimte en de directeur in de observatieruimte). TAM-ondervragers moeten minimaal 10 interviews per jaar afnemen. Wat *continue training* betreft, moet elke TAM-ondervrager elk jaar een verplichte opleiding volgen, zijn er lokale (één of twee keer per jaar, afhankelijk van het netwerk⁴⁷) en nationale (één keer per jaar) intervisiedagen, waar ondervragers, trainers en coördinatoren samenkomen om deel te nemen aan een intervisie van hun cases en hun technieken via rollenspelen op te frissen en de training van de ondervrager bij te werken.

Openbare aanklagers en rechters mogen minderjarige slachtoffers verhoren als zij dat nodig achten, maar in de praktijk vertrouwen zij op de TAM gekwalificeerde politieagenten om minderjarige slachtoffers en getuigen te ondervragen.

In **EE** voeren *speciaal opgeleide* politieagenten de onderzoeksinterviews met kinderen. De politieagenten krijgen een driejarige opleiding aan de Estse Academie voor Veiligheidskunde. De gespecialiseerde politieagenten moeten slagen voor een verplichte cursus van drie weken voor onderzoekers die zich richten op misdrijven tegen minderjarigen aan de Estse Academie voor Veiligheidskunde. Soms is een psycholoog aanwezig en assisteert deze bij het verhoor, maar dat is geen wettelijke verplichting. Rechercheurs van de politie die met minderjarigen werken leren vaak via een interne opleiding (casusanalyse). Netwerkvorming en samenwerking via het Kinderhuis is versterkend en verrijkend.

In **EL** mogen volgens de wetgeving alleen specifiek op dit gebied opgeleide psychologen of psychiaters de minderjarige slachtoffers of getuigen van misbruik interviewen. Vooral bij misdrijven van seksueel misbruik bepaalt de wet dat een deskundige psycholoog aanwezig moet zijn die de politieagent bijstaat bij het opnemen van de getuigenis.

In de praktijk worden ondervragingen voornamelijk afgenomen door politieagenten die dienst hebben wanneer het slachtoffer arriveert en die niet noodzakelijk gekwalificeerd zijn voor deze taak. In sommige eenheden zijn er enkele politieagenten belast met deze procedure, maar de selectie voor deze rol hangt vooral af van de beroepservaring van de politieagent. Hoewel er in de Verenigde Staten een groep van vijf psychologen bestaat die door het beste internationale opleidingscentrum, The National Children's Advocacy Centre in Huntsville, Alabama, zijn opgeleid op het gebied van forensisch onderzoek, vraagt de officier van justitie deze hooggespecialiseerde professionals zelden om de forensische interviewers te zijn in zaken van kindermisbruik. In uiterst zeldzame gevallen nemen kinderpsychologen en kinderpsychiaters, of bij hun afwezigheid een psycholoog of psychiater op de lijst van deskundigen, deel aan de getuigenisfase als externe partij; wanneer dit gebeurt, is de rol van forensisch- of kinderpsychologen aanvullend.

⁴⁷ Het forensisch onderzoek in België is georganiseerd in de heterogene context van bijna 200 politiezones met notoire verschillen qua dichtheid, bevolkingsomvang, omvang van het politiekorps en oppervlakte. Binnen die politiezones is er ook een groot verschil in interne organisatie, die onder het prerogatief van de politiechef valt. Het werk van de forensische ondervragers is in deze context georganiseerd in geografische TAM-"netwerken", die ook heterogeen zijn qua omvang, maar ook qua verdeling over provinciale, stedelijke, gemeentelijke of gerechtelijke arrondissementen.

In **ES** voeren forensisch psychologen het forensisch interview af. Er is echter een grote hiaat in de regelgeving op dit gebied, waardoor het zeer moeilijk is om toezicht te houden op de algemene specialisatie van de forensisch interviewers. Specialisatie of erkenning van eerdere ervaring is niet vereist. Hoewel veel forensische interviewers zeer gespecialiseerd zijn, is dit niet wettelijk verplicht en is het lidmaatschap van een beroepsvereniging evenmin vereist in veel van de overheidsopdrachten. Er is ook een gebrek aan personeel, wat leidt tot weinig stabiele werkteams. Sommige forensisch psychologen werken in paren. De continue training is niet gereguleerd en hangt af van de professional.

In **IT** bepaalt de wet dat de deskundige die verantwoordelijk is voor het verhoor de magistraat is, bijgestaan door een forensisch psycholoog, kindpsycholoog of psychiater of een gekwalificeerde maatschappelijk werker. Zij kunnen afkomstig zijn van overheidsinstellingen of uit de particuliere sector, in de meeste gevallen werken zij bij NGO's die zich bezighouden met minderjarige slachtoffers van misdrijven. Meestal hebben magistraten geen specifieke opleiding en zijn zij zich niet bewust van de kritieke aspecten van dit soort gesprekken. Een gespecialiseerd CV voor de forensisch psycholoog is niet vereist, evenmin als het bijwonen van cursussen over seksueel misbruik van kinderen (CSA) aangezien dit op vrijwillige basis gebeurt. Desondanks zijn er belangrijke richtlijnen – The Noto Charter, SINPIA Guidelines, National Guidelines – bij de selectie van deskundigen en professionals voor het forensisch interview (*audizione protetta*) die zijn opgesteld door beroepsverenigingen, waarvan het gezag wordt erkend door de rechterlijke macht, het Hooggerechtshof en de wetshandhavingsinstanties. Wat de continue training betreft moeten de experts ervoor zorgen dat zij zich interdisciplinair voortdurend bijscholen, maar het bijwonen van cursussen op dit gebied wordt niet gevraagd en is geen selectie criterium.

Veelbelovende praktijken:

- ✓ In **België** organiseerden de onderzoekers Katalin Balogh en Heidi Salaets van december 2015 tot maart 2016 een training voor ongeveer 600 TAM-politieagenten uit Vlaanderen en Wallonië over het werken met een tolk in een TAM-interview (d.w.z. tijdens het verhoren van minderjarigen). De titel van de opleiding luidde: "De tolk en de ondervrager van minderjarigen: T.(E). AMwork !" Vervolgens werd een Training voor Trainers georganiseerd voor de docenten van de TAM-afdeling. Deze trainingen werden ontwikkeld onder de koepel van de CO-Minor-IN/QUEST I & II projecten. Het EU-onderzoeksproject CO-Minor-IN/QUEST I (JUST/2011/JPEN/AG/2961) onderzocht de praktijken die worden gebruikt bij tolk-gemedieerde interviews met minderjarigen in strafrechtelijke contexten. In het vervolgproject CO-Minor-IN/QUEST II (JUST/2015/JTRA/AG/EJTR/8678) werd een gezamenlijke opleidingsmodule voor de verschillende professionals ontwikkeld, zowel als opleidingsmateriaal om de gezamenlijke opleiding van juridische actoren, tolken, psychologen en maatschappelijk assistenten mogelijk te maken.

Katalin Balogh en Heidi Salaets geven momenteel twee keer per jaar een vaste module aan de Nationale Politieacademie in Etterbeek.

- ✓ In **Kroatië** wordt in het Centrum voor kinder- en jeugdbescherming van Zagreb een jaarplan voor continue training opgesteld door het personeel te vragen naar hun voorkeuren en behoeften. Er worden interne trainingen gegeven door nationale en internationale docenten. Enkele opleidingsthema's waren: trauma en empathie, gehechtheid en trauma, traumagerichte cognitieve gedragstherapie en werken met niet-overtredende ouders⁴⁸.

Aanbevelingen:

- De invoering van strikte recruitmentsystemen op het gebied van de beroepsopleiding

⁴⁸ Haldorsson, *Barnahus Quality Standards: Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence*.

wordt aanbevolen, omdat het gebrek aan specialisatie van de professionals de resultaten en het doel van het forensisch onderzoek verstoort.

- Deze opleiding moet voldoende kennis bevatten over trauma en de gevolgen daarvan voor de beoordeling van het verloop van het forensisch interview en de gevolgen daarvan voor het resultaat.
- Regelmatig en systematisch klinisch toezicht wordt aanbevolen. Forensisch interviewers moeten klinisch toezicht krijgen om hen in staat te stellen om te gaan met de uitdagingen die inherent zijn aan het werken met misbruikte kinderen en om hen te ondersteunen bij het behandelen van moeilijke en complexe zaken. Zelfreflectie wordt aangemoedigd om betere competenties op te bouwen, hun vaardigheden, vertrouwen en bekwaamheid bij het werken met minderjarigen te vergroten en hen te beschermen tegen pijn en burn-out.
- Het moet ook basisbegrippen over het pad van het slachtoffer bevatten, zich bewust zijn van eerdere interventies en de gevolgen van het resultaat van hun werk voor zowel het slachtoffer als het proces. Gezamenlijke opleiding in multidisciplinaire teams is in dit verband dus van cruciaal belang. De vereiste opleiding moet de professionals een kritisch perspectief bieden en het vermogen om de aangeleerde technieken aan te passen aan het specifieke geval.
- Aanbevolen wordt dat de leden van het team "toegang hebben tot regelmatige begeleiding, supervisie, advies en intercollegiale toetsing, zowel in verband met individuele gevallen als bij het aankaarten van professionele en persoonlijke emotionele spanningen, uitdagingen en ethische dilemma's bij het werken met minderjarige slachtoffers en getuigen van geweld" (BHQS 9.2).

(B) Basisopleiding van aanverwante professionals

► **Achterliggende gedachte:**

Ervoor zorgen dat de gespecialiseerde opleiding gericht is op het handelen van elke professional (I) die contact heeft met het slachtoffer (II) die de toepassing van beschermingsmaatregelen beoordeelt (gebruik van het forensisch interview) (III) die het resultaat van het forensisch interview in het proces integreert (rechterlijke macht). In algemene termen verwijst het naar:

- professionals die het eerste contact hebben en professionals die de noodzaak van het forensisch interview beoordelen.
- Vaste referentiepersoon of persoon die betrokken is bij de verdediging van de rechten en belangen van het slachtoffer.
- Juridische verdediger; advocaat van het slachtoffer; tussenpersonen (zie punt 2.1.2. B.).
- Professionals die het resultaat van het forensisch interview als bewijs gebruiken.

► **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Adequate en respectvolle informatie** over de rechten van het kind (art. 6 en 7)
- **Inspraak** (art. 10): Begrijpen en begrepen worden (art.3); Gehoord worden en besluitvorming (art. 10); Vragen, eisen, instemmen, antwoorden krijgen (art. 11, wanneer geen vervolging, art. 12 herstelrecht, art. 13 rechtsbijstand-deelname aan Daly-model); Specialistische training (politieagenten, rechtbankpersoneel, rechters en officieren van justitie, advocaten (art. 25)
- **Waardigheid (art. 18)**
- **Steun van diensten voor slachtofferhulp:** - Steun voor slachtoffers met specifieke behoeften, zoals slachtoffers van seksueel geweld, slachtoffers van gendergerelateerd geweld en slachtoffers van geweld in hechte relaties, waaronder ondersteuning en begeleiding met trauma's. (art. 9.3.b)

► **Minimumnormen:**

- Opleiding in het opsporen van bijzonder kwetsbare situaties.
- Gespecialiseerde opleiding over de rechten van kinderen en slachtoffers van seksuele misdrijven.
- Basisopleiding met een handleiding over wat te doen/wat niet te doen (theoretisch en praktisch).

- Verwijzingsprotocol
- Regelmatig bijgewerkt volgens de internationale beste praktijken.
- Basisopleiding over doelstellingen en mechanismen van forensische interviews.
- Opleiding in het bepalen en beoordelen van de belangen van kinderen (juridisch verdediger; advocaat van het slachtoffer; tussenpersonen).

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

In **BE** worden de politieagenten verteld dat zij de verklaring van het kind niet zelf mogen afnemen en dat zij de begeleidende volwassene apart moeten horen. Ze krijgen de instructie om het kantoor van de officier van justitie onmiddellijk in te lichten. Jeugdrechters en familierechters hebben een specifieke module over het TAM-verhoor. Openbare aanklagers en rechters volgen korte, verplichte opleidingen. Een vijfdaagse opleiding over huiselijk en seksueel geweld (openbare aanklagers). Een verplichte driedaagse inleidende cursus over seksueel geweld en geweld binnen het gezin (rechters). Bovendien zijn rechters met een specialisatie in jeugd- en gezinscriminaliteit verplicht een intensieve cursus van vijf dagen te volgen over seksueel geweld en geweld binnen de familie. Hoewel het taakverdelingsplan in **EE** voorziet in specialisatie van rechters in zaken waarbij minderjarigen betrokken zijn, volgen slechts enkele districtsrechtbanken dit beginsel en zijn er in sommige regio's geen rechters die zich hebben gespecialiseerd in zaken waarbij minderjarigen betrokken zijn.

In **EL** bestaat er vrijwel geen officiële opleiding voor politieagenten op het gebied van CSA-zaken, noch in hun basisopleiding als politieagent, noch later tijdens hun loopbaan. Het volgen van een gespecialiseerde opleiding voor rechters en openbare aanklagers is niet verplicht. Zelfs niet voor jeugdrechters, hoewel om als rechter te worden benoemd een ervaring van vijf jaar, vrijwillige opleidingen van de nationale school voor rechters, een doctoraat of een masterdiploma over jeugdrecht in acht worden genomen⁴⁹.

In **ES** is de specialisatie in kinderrechten bij de rechterlijke macht, het openbaar ministerie en de advocatuur sinds 2021 geïncorporeerd en in de voorgaande jaren werd een adequate opleiding van gespecialiseerde politie-eenheden waargenomen; er zijn gespecialiseerde politie-eenheden die zich bezighouden met minderjarige slachtoffers en/of daders.

In **IT** zijn er weliswaar justitiële politie-eenheden die gespecialiseerd zijn in jeugdrecht, maar er is geen verplichte opleiding in CSA voor LEA-ambtenaren, rechters en openbare aanklagers.

Veelbelovende praktijken:

- ✓ In **Oostenrijk moeten** rechters en openbare aanklagers, voordat zij toegang krijgen tot hun ambt, ten minste twee weken ervaring hebben opgedaan bij een dienst voor slachtofferbescherming of een instelling voor maatschappelijk welzijn, dan wel ervaring hebben opgedaan op het gebied van onderwijs, maatschappelijk werk of een ander gebied dat verband houdt met kindermishandeling, zodat zij een beter inzicht krijgen in de ervaringen van kinderen in strafprocedures. Naast hun vierjarige juridische opleiding, waarin de rechten en behoeften van minderjarige verdachten/daders, slachtoffers en getuigen worden behandeld.⁵⁰
- ✓ In **Luxemburg moeten** nationale politieagenten van de afdeling Jeugdbescherming een multidisciplinaire opleiding van drie weken volgen, die de volgende onderdelen omvat: Jeugdstrafrecht (ook de verschillende soorten misdrijven die door minderjarige daders worden gepleegd), kinderveiligheid (ook een speciale opleiding over het verwelkomen van kinderen op politiebureaus); communicatie met kinderen (waaronder speciale interviewtechnieken); sociale kwesties die van bijzonder belang zijn voor kinderen (samen met kinderen en religieuze sekten, kinderen en nieuwe sociale media, kinderen op scholen, kinderen en drugs); criminaliteitspreventie (vooral preventie van seksueel

⁴⁹ Kaltsouni, Styliani. «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Greece».

⁵⁰ Jurado, Klinge, Kearney, «Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union».

misbruik); forensisch onderzoek en forensische wetenschappen. Gevolgd door nog een cursus van twee weken die speciaal gericht is op seksueel misbruik van kinderen. Daarnaast is er een optionele seminar over "cognitief horen", een interviewtechniek om de verstandhouding tussen de onderzoeker en het kind te bevorderen en traumatisering te voorkomen.⁵¹

Aanbevelingen:

- Vóór het ontbreken van een uitgebreid rechtssysteem voor minderjarige slachtoffers/getuigen wat ervoor zorgt dat er een gespecialiseerde opleiding voor de betrokken professionals is, is er vastgesteld dat er gebrek is aan bepaalde kennis en vaardigheden van de professionals. Dit maakt het voor elke professional moeilijk om zijn/haar rol in het proces te verduidelijken, waarbij hij/zij soms structurele tekortkomingen aanvult en competenties worden verwacht die niet met hem/haar overeenkomen.
- Aanbevolen wordt de rol van elke professional te verduidelijken en de synergie tussen de betrokken professionals te vergroten. Ook wordt het herzien en begeleiden van de basisopleiding in de zorg voor minderjarige slachtoffers/getuigen aanbevolen, zowel als het vergemakkelijken van de taak van de professionals door middel van ondersteunende handleidingen (do's en don'ts), duidelijke structuren voor doorverwijzing en praktische opleiding, wat leidt tot adequate communicatie met het kind wanneer dat gepast is.
- Het wordt aanbevolen om cascadeopleidingen⁵² te vermijden. Hoewel het een manier is om veel mensen tegelijk op te leiden, vooral in grote organisaties, kan het - als het niet goed gepland en gecontroleerd wordt en er te veel opleidingsniveaus zijn - leiden tot de verwatering van inhoud, de herhaling van slechte praktijken, verkeerde overtuigingen (bv. ideale slachtoffers) en gemechaniseerde reacties.

2.2.3 Methodologie: gestandaardiseerd protocol

(A) Interview Protocol

► Achterliggende gedachte:

- "Het belangrijkste doel van het interview is (her)traumatisering te voorkomen en het kind een zo gedetailleerd mogelijk vrij verhaal te laten vertellen met inachtneming van de regels over bewijsvoering en de rechten van de verdediging" (BHQS 6.1). Daarvoor moet het interview worden aangepast aan "de leeftijd, de ontwikkeling en de culturele achtergrond van het kind en moet rekening worden gehouden met specifieke behoeften, waaronder vertolking". (BHQS 6.6).
- Het aantal ondervragingen wordt beperkt tot het minimum dat nodig is voor het strafrechtelijk onderzoek. Indien mogelijk en passend voert dezelfde professional het interview uit wanneer meerdere interviews nodig zijn en er zullen altijd twee gespecialiseerde professionals zijn om het interview af te nemen. Alle afspraken worden gemaakt in het belang van het kind, wat in sommige gevallen kan betekenen dat er meer gesprekken moeten worden gevoerd en/of dat de professional die het kind ondervraagt moet worden vervangen.
- Het forensisch interview moet worden gevoerd met de nodige informatie zodat de professionals een volledig verslag van het slachtoffer over de gebeurtenissen kunnen verzamelen - met specifieke nadruk

⁵¹ *Idem*

⁵² Een groep trainers wordt opgeleid in een onderwerp, die vervolgens kleinere groepen opleiden in hetzelfde onderwerp. Dit proces wordt herhaald tot al het beoogde personeel is opgeleid. Het is een kosteneffectieve opleidingspraktijk en een manier om geografisch verspreid personeel te bereiken. Het wordt niet aangeraden voor "soft-skills" en complexe technische vaardigheden die constante feedback vereisen om een goede kennisoverdracht te garanderen. "Webinar: Gezondheidswerkers virtueel opleiden tijdens covid-19 - lessen uit Angola en India (2021). Best practice brief: Cascade training". Beschikbaar in: https://www.linkedimmunisation.org/wp-content/uploads/2021/01/4_BestPractices_Cascade-Training.pdf

op de bestaande informatie over het kind en - indien van toepassing - over de feiten⁵³. Zij moeten andere soorten bewijs kennen om specifieke elementen te kunnen raadplegen (plaats, kleding, voorwerpen) en zij moeten de verschillende soorten misdrijven kennen om te weten welke informatie relevant is in het verslag van de gebeurtenissen.

- Bovendien zal worden nagegaan of het slachtoffer in staat is te getuigen, waarbij niet alleen zal worden gekeken naar het vermogen van het slachtoffer om zijn/haar verhaal te vertellen, maar ook naar zijn/haar emotionele welzijn.
- *Alle interviews met een minderjarig slachtoffer of, indien van toepassing van een minderjarige getuige kunnen audiovisueel worden opgenomen en dergelijke opnamen kunnen in strafprocedures als bewijs worden gebruikt (art. 24.1.a Richtlijn 2012/29/EU).*
- Er zijn veilige mechanismen nodig om toegang te krijgen tot de verklaring van het kind om te voorkomen dat de verschillende professionals die toegang nodig hebben het kind herhaaldelijk ondervragen.
- Er moet worden voorzien in mechanismen om het gebruik en de resultaten van deze protocollen te controleren.

► **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Adequate en respectvolle informatie** over de rechten van het kind (art. 6 en 7): Begrijpen en begrepen worden (art.3).
- **Inspraak** (art. 10): Gehoord worden en besluitvorming (art. 10).
- **Veiligheid en bescherming** (art. 18)
- **Minimaliseren van stress-mentale gezondheid**: Contact tussen slachtoffer en dader vermijden (art. 19); Visueel contact met verdachte vermijden (art. 23.3.a); Getuigenis afleggen zonder aanwezig te zijn (art. 23.3.b); Aantal verhoren en medische onderzoeken van slachtoffers wordt tot een minimum beperkt (art. 20.b en d); Verhoor wordt zonder ongerechtvaardigde vertraging na de klacht afgenomen (art. 20.a); Opgenomen verhoor (art. 24.1.a); Begeleid worden (art. 3.3 en 20.c).
- **Steun van diensten voor slachtofferhulp**: Steun voor slachtoffers met specifieke behoeften, zoals slachtoffers van seksueel geweld, slachtoffers van gendergerelateerd geweld en slachtoffers van geweld in hechte relaties, waaronder traumabegeleiding en advies. (art. 9.3.b).
- **Waardigheid** (art.18): Vermijd onnodige ondervragingen betreffende het privéleven van het slachtoffer die geen verband houden met het strafbare feit (art. 23.3.c), ondervragingen van het slachtoffer op locaties die daarvoor ontworpen of aangepast zijn (art. 23.2.a), Uitgevoerd door professionals die daarvoor opgeleid zijn (art. 23.2.b), Uitgevoerd door dezelfde persoon (art. 23.2.c), ondervrager van hetzelfde geslacht (art.23.2.d).
- **Privacy** (art.21).

► **Minimumnormen:**

- "Forensische interviews worden uitgevoerd volgens empirisch onderbouwde praktijken en protocollen die de kwaliteit en kwantiteit van het verkregen bewijs waarborgen" (BHQS 6.1). Deze protocollen moeten voorzien in:
 - Voorlopige gegevensverzameling.
 - Beoordeling van de bekwaamheid van het slachtoffer om te getuigen, in ruime zin, waaronder toegepaste kennis van psychologische trauma's.
 - Informatie over de ondervragingsprocedure in een taal die is aangepast aan de persoonlijke situatie van het kind.
 - Waaronder de reden en het doel van het interview, beschrijving van alle ruimten, technische apparatuur, aanwezige personen en hun rol, recht om al dan niet vergezeld te worden door een volwassene naar keuze die de opname kan bekijken.
 - De deelname van twee interviewende experts.
- Mechanismen/richtlijnen om deze protocollen aan te passen aan de specifieke kenmerken van het kind: leeftijd, context van het slachtofferschap, culturele achtergrond en handicaps.

⁵³ Er zijn verschillende standpunten over de wenselijkheid van zeer gedetailleerde informatie of niet, die in het vergelijkende verslag van ENCLAVE zijn uitgewerkt.

- Zorgen voor een kwaliteitsopname die het gebruik ervan in het gerechtelijk proces mogelijk maakt, waarbij de waarborgen en rechten van de beschuldigde partij en het slachtoffer gelijkwaardig worden beschermd.
- In de protocollen moeten de rechten van minderjarige slachtoffers/getuigen ten volle worden gerespecteerd, in het bijzonder het naar behoren informeren van het slachtoffer/de getuige, begeleiding en het respecteren van hun privacy en waardigheid.
- Het genderperspectief wordt aangekaart.
- Mogelijkheid dat interviews worden afgenomen door een persoon van hetzelfde geslacht als het slachtoffer.

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

In **BE** is het forensisch interview van een minderjarig slachtoffer of getuige (gereguleerd bij de Joint Circular van 14 oktober 2021) geïnspireerd door het NICHD-protocol⁵⁴, waarvan de structuur bestaat uit vier fasen, verdeeld in tien stappen⁵⁵. Het TAM-interviewprotocol is gebaseerd op de beginselen van niet-suggestiviteit en respect⁵⁶. Het forensisch interview wordt gezien als een teamprestatie omdat de directeur (tweede TAM-interviewer) en de dossieronderzoeker het interview op de voet volgen en in de latere fasen van het interview input kunnen geven. Het uitgangspunt van niet-suggestiviteit staat centraal, dus beperkte voorkennis wordt geadviseerd en de voorbereiding van het interview is vaak beperkt tot de kennis van belangrijke elementen uit het dossier. De case manager of onderzoeker, die het politieonderzoek leidt en de zaak opvolgt, kent alle details van de zaak.

Tijdens het TAM-interview worden de wettelijke bepalingen en rechten uitdrukkelijk en op een kindvriendelijke manier aan het kind uitgelegd: reden voor het verhoor; beschrijving van alle ruimten, technische apparatuur, aanwezige personen en hun rol; recht om al dan niet door een volwassene naar keuze te worden begeleid; wie de opname kan bekijken en waarom de opname wordt gemaakt; recht om toestemming te geven voor de opname (indien het kind 12 jaar of ouder is) anders is informatie over de opname voldoende; verzoek om de opname op elk moment te onderbreken; recht om het verhoor op elk moment te beëindigen; mogelijkheid om gratis een kopie van de tekst van het verhoor te krijgen (kinderen van 12 jaar of ouder of met cognitieve capaciteiten die van kinderen van 12 jaar worden verwacht).

In **EE** bestaat er geen uniform forensisch interviewprotocol, hoewel het Cognitieve interview en het NICHD-protocol bekend zijn en gebruikt worden en er door de overheid een handboek voor het interviewen van kinderen en richtlijnen voor het interviewen van kinderen met speciale behoeften zijn ontwikkeld.⁵⁷

In **EL** is bij ministerieel besluit 7320/2019 een evidence-based protocol vastgesteld dat gebaseerd is op gestandaardiseerde protocollen: NICHD, het protocol van het Child Advocacy Centre of Alabama en het Memorandum of Good Practice van het Verenigd Koninkrijk. Dit protocol bepaalt de manier waarop het forensisch interview moet worden gevoerd⁵⁸. In de dagelijkse praktijk wordt dit protocol echter niet officieel en/of uniform toegepast.

⁵⁴ Protocol van het National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) in de Verenigde Staten.

⁵⁵Fase 0. Salduz : Stap 0. Identiteit. De Salduz-wet bepaalt dat de minderjarige, voordat het forensisch interview begint, moet worden ingelicht over de reden van zijn aanhaling. Fase 1. Inleiding.: Stap 1. Presenteren van het pand; Stap 2. Presenteren van de wettelijke bepalingen; Stap 3. Afspraken maken; Stap 4. Neutraal onderwerp, scan omgeving. Fase 2. Vrij verhaal: Stap 5. Uitnodigen voor een vrij verhaal. Fase 3. Vragen stellen: Stap 6. Aanvullen (Info al toegevoegd in het vrije verhaal); Stap 7. Verdiep info buiten het vrije verhaal); Stap 8. Verifieer andere dossierelementen. Fase 4. Beëindiging van het verhoor: Stap 9. Voorleggen wettelijke bepalingen; Stap 10. Bedanken.

⁵⁶ Niet-suggestief zijn betekent dat het interview gericht is op waarheidsvinding en niet op het bevestigen van een of meer hypothesen. Respectvol zijn betekent de wensen en het ritme van het kind respecteren, wat inhoudt dat er geen druk op het kind mag worden uitgeoefend.

⁵⁷ Liivamägi-Hitrov, A. en Kask, K. (2016). *Lapse küsitlemise käsiraamat (Handboek voor het interviewen van kinderen)*. Justitieministerium. Tallinn. Beschikbaar in het Ests op: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/lapse-kusitlemise-kasiraamat-0>; Kask, K. (2019). *Psüühilise erivajadusega lapse küsitlemise juhendmaterjal (Richtlijnen voor het interviewen van een kind met speciale psychische behoeften)*. BADEV project output.

⁵⁸ (1) De voorbereiding van het minderjarige slachtoffer: kennismaking met de ondervrager, bespreking van neutrale onderwerpen, opbouw van een verstandhouding, toelichting bij het proces, het doel ervan, basisregels en -beginselen. (2) De beoordeling van het waarnemingsvermogen en de geestelijke toestand van het minderjarige slachtoffer. (3) De

Hoewel er in **ES** geen uniform forensisch interviewprotocol bestaat, zijn het NICHD-protocol en het Cognitieve interview bekend en worden zij gebruikt. Hoewel de wet het recht van het slachtoffer op inspraak bevat, en de organieke wet 8/2021 spreekt van een goede behandeling wat betreft aanpassing in taal en vorm, met name op politiebureaus, zijn er geen vaste mechanismen voor de overdracht van informatie in de juiste vorm en taal, wat afhangt van de professionals die de leiding hebben. Er is geen unanimititeit over de informatie die aan het slachtoffer wordt verstrekt over de ontwikkeling van het bewijsmateriaal in de fase vóór het proces, noch over de privacy van het slachtoffer. Met OL 8/2021 zijn verbeteringen in de procedureregels aangebracht om de inspraak van het slachtoffer in intra-familie zaken beter te beschermen⁵⁹.

In **IT**, evenals in **EE**, **EL** en **ES**, bestaat er geen uniform protocol voor forensisch interviewen. Enkele van de gestandaardiseerde protocollen die worden gebruikt zijn het Cognitieve verhoor, het Memorandum van Goede Praktijken, en het NICHD. Wanneer het verhoor volledig en rechtstreeks door de bevoegde magistraat wordt afgenomen, is er meestal geen op wetenschap gebaseerd protocol, spelen forensisch psychologen en andere professionals geen rechtstreekse rol. Zij kunnen alleen ondersteuning bieden indien de magistraat dat vereist. Het slachtoffer krijgt ruime rechten op het gebied van informatie en inspraak vanaf de fase van het vooronderzoek⁶⁰, het slachtoffer is een eventuele partij in het proces, wat betekent dat het *kan* deelnemen, maar *niet verplicht* is. Er wordt echter niet beoogd dat de minderjarige kan *weigeren* te getuigen.

Er is een **gemeenschappelijke** bezorgdheid over de toepasbaarheid van gestandaardiseerde forensische interviewprotocollen in gevallen waarin de slachtoffers kleine kinderen, kinderen met cognitieve handicaps en andere specifiek kwetsbare kinderen zijn, en voor bepaalde soorten misdrijven waarbij de feiten zich over een lange periode uitstrekken (bv. loverboys), die een grotere mate van flexibiliteit en creativiteit van de ondervrager vergen. In de praktijk wordt in geen van de **vijf landen** rekening gehouden met het geslacht van de ondervrager ten opzichte van dat van het slachtoffer, tenzij dit voor het minderjarige slachtoffer een probleem vormt.

In de vijf rechtsgebieden is de figuur van de tolk aanwezig: minderjarige slachtoffers die de taal van de procedure niet verstaan of spreken hebben recht op de hulp van een tolk/vertaler⁶¹, zodat zij kunnen worden geïnformeerd over hun wettelijke rechten. Normaliter zijn tolken niet opgeleid in de specifieke kenmerken van de gestandaardiseerde interviewprotocollen (bv. TAM-interview, protocol van ministerieel besluit 7320/2019) of in CSA-kwesties, wat essentieel is omdat deze interviews technisch en emotioneel uitdagend kunnen zijn. In **EE** hangt hun benoeming niet af van een verzoek van het kind en bovendien is er een opmerkelijk aantal Russischtaligen (32%), waardoor de voorkeur wordt gegeven aan interviewers die de Russische taal vloeiend spreken. In **BE** hebben professionals op justitieel gebied verklaard dat het wenselijk is een bijgewerkte nationale lijst van beëdigde tolken op te stellen met vermelding van hun expertise en ervaring, die kan worden geëxtrapoleerd naar de rest van de projectlanden.

In het algemeen zijn er belangrijke hiaten met betrekking tot het respecteren van het recht op informatie van het slachtoffer/getuige, waarbij slachtoffers worden geïnstrumentaliseerd en hun waardigheid wordt geschonden. Hetzelfde geldt voor het recht op begeleiding (van een volwassene), dat wordt beperkt door de belemmeringen ervan voor het goede verloop van het interview. We vinden ook flexibelere standpunten over de privacy van slachtoffers, waarbij noodzakelijke maar ongerelateerde zaken in de opnames niet worden beschermd.

methodologie en protocols van forensisch interviewen. (4) het onderzoek van de familie van het slachtoffer: in het bijzonder broers en zussen, maar ook onderzoek van de gezinsomgeving, de familiegeschiedenis en in het bijzonder de voorgeschiedenis van mishandeling en/of verwaarlozing, geestelijke gezondheidsproblemen (5) de voorbereiding en het onderzoek van minderjarige slachtoffers met een handicap, verstandelijke handicap, neurologische ontwikkelingsstoornis of mentale gezondheidsstoornis (6) Het onderzoek van minderjarige slachtoffers met een andere culturele achtergrond: rekening houden met de moedertaal; de bijzonderheden van de cultuur, de culturele en religieuze verschillen, enz. en, indien nodig, een tolk aanstellen.

⁵⁹ Art. 416 CCP.

⁶⁰ Het betrekken van het slachtoffer in de procespartijen vond plaats na de implementatie van de richtlijn 2012/29/EU, die in het Italiaanse rechtstelsel werd ontvangen met het wetgevend decreet nr. 212 van 15.12.2015.

⁶¹ BE: Ministeriële omzendbrief van 16 juli 2001, afdeling 5.2.1. en art. 47bis, § 6; 4) CCP. EE: Wetboek van strafvordering, § 10, lid 2. EL: Artikel 49, lid 3, van wet 3386/2005 "Toegang, verblijf en integratie van inwoners van derde landen op Grieks grondgebied".

Veelbelovende praktijken

- ✓ In **België** wordt de voorkeur gegeven aan interviews in de ochtend, bij voorkeur zonder voorafgaande gerechtelijke procedures, bv. medische onderzoeken of na een schooldag. Het doel is het natuurlijke ritme van de kinderen te respecteren en interviews laat op de avond of 's nachts te vermijden⁶².
In gevallen waarin het geslacht van de interviewer een probleem vormt, neemt de tweede TAM-interviewer het voortouw.
- ✓ In **Estland** moet bij het verhoor van een minderjarig slachtoffer of getuige met een spraakgebrek, leermoeilijkheden of andere geestelijke gezondheidsproblemen een deskundige maatschappelijk werker, kinderbeschermingsexpert of psycholoog aanwezig zijn:⁶³.
- ✓ In **Spanje** kunnen minderjarige slachtoffers in sommige gerechtsgebouwen voor psychologische ondersteuning tijdens het forensisch verhoor vergezeld worden door hun gezelschapsdier, die als troostende aanwezigheid en communicatiehulp kan functioneren en het kind zo kan helpen een zo goed mogelijke getuigenis af te leggen.

Aanbevelingen:

- Uitgebreide protocollen opstellen die het mogelijk maken informatie vooraf te verzamelen, zodat interviews van inhoudelijk hoge kwaliteit kunnen worden afgenomen en mogelijke nieuwe aanvullende interventies kunnen worden beperkt.
- Stel selectie- en aanwervingscriteria op die de accreditatievereisten in acht nemen door gebruik te maken van empirisch onderbouwde interviewprotocollen zoals de ABE, NICHD of NCAC⁶⁴.
- een passend evenwicht te vinden tussen het gebruik van duidelijke, afgebakende en verantwoorde protocollen en de mogelijkheid te bieden deze aan te passen aan de specifieke situatie van het slachtoffer/getuige.
- Speciale forensische protocollen opstellen: a) voor kinderen met ontwikkelingsstoornissen en kinderen die niet goed kunnen begrijpen en communiceren, en b) voor kinderen uit andere culturen (er moet rekening worden gehouden met taalverschillen en culturele kwesties). Er moet ook rekening worden gehouden met het belang van ondervraging van kinderen in hun eigen taal en met de problemen bij vertolkte ondervragingen.
- Bevorder teamwerk om de effecten van eventuele vooroordelen van de interviewer te minimaliseren.
- Garanderen van een passende voorafgaande beoordeling van het slachtoffer, niet alleen gericht op zijn/haar vermogen om de gebeurtenissen te vertellen, maar ook in evenwicht met zijn/haar welzijn en belangen als kind en slachtoffer, waarbij rekening wordt gehouden met de huidige kennis over trauma's.
Er moet worden afgebakend wat overeenkomt met een beoordeling van de capaciteit van het slachtoffer om te getuigen en zijn/haar volwassenheid en wat overeenkomt met het forensisch interview. Het interview (soms oriënterend interview genoemd) kan in ieder geval in zijn geheel worden opgenomen.
- Respecteer het natuurlijke ritme van het kind en vermijd interviews laat op de avond of 's nachts⁶⁵.

⁶² "1e implementatieverslag. Bescherming van kinderen tegen seksueel misbruik in de vertrouwenskring: Het kader". Raad van Europa, 2017. <https://rm.coe.int/1st-implementation-report-protection-of-children-against-sexual-abuse-16808ae53f>.

⁶³ «Child-friendly justice: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States».

⁶⁴ Achieving Best Evidence in criminal proceedings (ABE); National Institute of Child Health and Human Development (NICHD); National Children's Advocacy Center (NCAC).

⁶⁵ "1e implementatieverslag. Bescherming van kinderen tegen seksueel misbruik in de vertrouwenskring: Het kader". Raad van Europa, 2017. <https://rm.coe.int/1st-implementation-report-protection-of-children-against-sexual-abuse-16808ae53f>.

- Vermijden dat kinderen worden geïnstrumentaliseerd als een bron van bewijs, hetgeen kan leiden tot de beperking van de rechten van minderjarige slachtoffers. Daarom moeten deze rechten in de praktijk worden aangepast en niet worden beperkt.
- In de praktijk wordt aangeraden om te overwegen:
 - Leeftijd en ontwikkelingsniveau.
 - Vermijden van het gebruik van leidende vragen of technieken,
 - De nadruk leggen op de fase van het opbouwen van een relatie en het tot stand brengen van een vertrouwensrelatie
- In de protocollen voor het interview moet worden voorzien in andere beoordelingen die eraan gelinkt zijn (bv. beoordeling van de geloofwaardigheid, beoordeling van psychologische, emotionele en cognitieve gevolgen en de beoordeling van de capaciteit om in de rechtbank te getuigen):
 - Om interventies met het kind te verminderen,
 - Gecoördineerde reacties op de gerechtelijke procedure en maatregelen ter bescherming van slachtoffers,
 - De hulp inschakelen van andere deskundigen in de observatiekamer en
 - Om de opname te faciliteren voor analyse vanuit een ander perspectief.
- In elk geval moeten het proces-verbaal van het forensisch verhoor en het videomateriaal onmiddellijk daarna worden ondertekend door de ondervrager(s) en andere professionals met die taak.
- In sommige gevallen verzoekt de rechter om een expertrapport over de geloofwaardigheid van de getuigenis van het kind. Een beoordeling van de instrumenten die hiervoor worden gebruikt vanuit het oogpunt van traumaverwerking, het genderperspectief en het perspectief van het kindslachtoffer wordt aanbevolen.
- Uniforme protocollen opstellen om de goede werking van het forensisch interview te evalueren en monitoren, zodat objectieve conclusies voor verbetering kunnen worden getrokken.

(B) Resultaat van het interview

▶ **Achterliggende gedachte:**

Aangezien het forensisch interview het doel heeft de resultaten ervan in de gerechtelijke procedure te verwerken, moet de overdracht van informatie aan de professionals die de verkregen informatie zullen gebruiken, naar behoren worden geregeld.

▶ **Weergave in de artikelen van Richtlijn 2012/29/EU:**

- **Participatie** (art. 10): *Specialistische opleiding (politieagenten, gerechtspersoneel, rechters en officieren van justitie, advocaten (art. 25)*
- **Veiligheid en bescherming** (art. 18)
- **Minimaliseren van stress-mentale gezondheid:** *Aantal ondervragingen en medische onderzoeken van slachtoffers wordt tot een minimum beperkt (art. 20.b en d); Opgenomen interview (art. 24.1.a).*
- **Privacy** (art.21): *Schaamte en informatieve zelfbeschikking; Anonimiteit (art. 23): in verband met de bescherming van persoonsgegevens.*
- **Waardigheid** (art.18): *Vermijd onnodige ondervragingen over het privéleven van het slachtoffer die geen verband houden met het strafbare feit (art. 23.3.c).*

▶ **Minimumnormen:**

- Forensisch interview verslag, transcripties en opname.
- Vastgestelde termijnen voor de indiening van (expert)verslagen.
- Verantwoording van de gebruikte instrumenten en protocollen.
- Noodzakelijke maatregelen om de persoonlijke levenssfeer, de identiteit en het imago van minderjarige slachtoffers te beschermen en om te voorkomen dat informatie die tot hun identificatie zou kunnen leiden openbaar wordt gemaakt.
- Soepele communicatiekanalen tussen professionals.

BE, EE, EL, ES en IT niveau van naleving:

In **BE** wordt de inhoud van het verslag van het forensisch interview specifiek geregeld in de artikelen 47 bis, §6.1 en 96 van de CCP. Het bestaat uit de belangrijkste elementen van het interview en bevat eventueel een transcriptie van de meest relevante passages. Het verslag vermeldt nauwkeurig het tijdstip waarop het verhoor begint, wordt onderbroken en hervat, en wordt beëindigd. Het vermeldt de identiteit van de personen die aan het verhoor, of aan een deel daarvan, zullen deelnemen, en ook het tijdstip van hun aankomst en vertrek. Het vermeldt tevens de bijzondere omstandigheden en alles wat licht kan werpen op de verklaring of op de omstandigheden waarin deze is afgelegd. Het verslag wordt binnen 48 uur afgeleverd of onmiddellijk wanneer de verdachte van zijn/haar vrijheid is beroofd of bijvoorbeeld een VOS⁶⁶ geval is, wat betekent dat het kind uit het gezin moet worden verwijderd of dat een gerechtelijk onderzoek moet worden ingesteld.

Het Belgische reglement⁶⁷ bevat maatregelen ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer, zoals het aantal kopieën van de terechtzitting (origineel op een audiovisuele gegevensdrager en duplicaat (ook wettelijk en origineel) op niet-herschrijfbaar dragers), de bevoegde personen die de video-opname mogen bekijken (beperkt tot de procespartijen en personen die beroepshalve onder meer bij de informatie, het onderzoek of het proces in het kader van het gerechtelijk dossier zijn betrokken). Het reglement geeft ook aan dat de bevoegde rechter tijdens de terechtzitting kan bevelen dat de procedure met gesloten deuren wordt gevoerd.

In **EE** bestaat de inhoud van het interviewverslag uit de notulen van de procedurele handelingen, waaronder de transcriptie van de video-opnamen en de documentering en verzameling van bewijsmateriaal.

In **EL** moet de verklaring van het kind volgens de wet schriftelijk worden afgelegd en op een elektronische audiovisuele drager worden opgenomen, zodat zijn of haar fysieke aanwezigheid in de volgende fasen van de rechtsgang wordt vervangen, maar in de praktijk gebeurt dit niet systematisch. Normaliter worden de getuigenverklaringen van minderjarige slachtoffers schriftelijk afgelegd. Tijdens het proces wordt elke verklaring, schriftelijk of opgenomen, altijd hardop voorgelezen. Wat privacymaatregelen betreft, zijn het de politieagenten die verantwoordelijk zijn voor het vooronderzoek "in zaken van huiselijk geweld zijn zij verboden de naam, het adres en alle andere elementen die de identiteit van het slachtoffer kunnen onthullen, bekend te maken⁶⁸. Indien zij deze verplichting schenden, kunnen zij worden gestraft met een gevangenisstraf van maximaal twee jaar"⁶⁹.

In **ES** werd tot voor kort geconstateerd dat de overdracht van informatie inconsistent en soms onvoldoende verliep. In de recente wet uit 2021 zijn bepaalde verbeteringen opgenomen die in de protocollen moeten worden uitgewerkt. Art. 449 ter CCP bepaalt dat "*(...) de rechter, na de partijen te hebben gehoord, kan de deskundige verzoeken om een verslag waarin een uiteenzetting wordt gegeven van het verloop en het resultaat van het verhoor van de minderjarige*".

In **IT** bestaat de inhoud van het interviewverslag uit de belangrijkste elementen van het verhoor en eventueel een transcriptie. De beschermde verhoren worden volledig getranscribeerd door het personeel van het bureau van de rechter.

⁶⁶ "Verontrustende Opvoedingssituatie" of "Disturbing parenting situation".

⁶⁷ Circulaire 03/2021.

⁶⁸ Artikel 20, lid 1, van wet 3500/2006 "Bestrijding van huiselijk geweld".

⁶⁹ Kaltsouni, Styliani. «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Greece». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Justice, 2014

In de **vijf rechtsgebieden** is er overheidsregulering van de media om de identiteit van minderjarige slachtoffers te beschermen⁷⁰.

Veelbelovende praktijken

- ✓ In **Griekenland** verbiedt de gedragscode voor nieuws- en politieke programma's het onthullen van de identiteit van kinderen, met inbegrip van hun beeltenis, naam of andere elementen die hun identiteit kunnen onthullen, wanneer deze kinderen getuigen of slachtoffers zijn van misdrijven of ongevallen of betrokken zijn bij "zorgwekkende situaties"; behalve wanneer dit noodzakelijk wordt geacht om het publiek te informeren en niet schadelijk is voor het kind en met de schriftelijke toestemming van zijn/haar voogd (artikel 10, lid 1, PD 77/2003 "Gedragscode voor nieuws- en politieke programma's"). Dit geldt niet voor misdrijven tegen de seksuele vrijheid en economische seksuele uitbuiting, zoals verkrachting. De media moeten zich onthouden van het delen van informatie die ertoe kan leiden dat de identiteit van het kind bekend wordt gemaakt⁷¹.
- ✓ In **Zweden** is in het Linköping Barnahus een formeel kader voor multidisciplinaire en interinstitutionele samenwerking vastgesteld. Hierin wordt rekening gehouden met de verschillende regelingen, wetten en procedures van de professionals op het gebied van teamwerk. Er is een formele overeenkomst gesloten om de parameters van de samenwerking te verduidelijken (doel, doelstellingen, verbintenissen, verantwoordelijkheden, organisatie en financiën); een stuurgroep ziet toe op deze overeenkomst⁷².

Aanbevelingen:

- Aanbevolen wordt dat de landen duidelijke richtlijnen opstellen voor de overdracht van de verkregen informatie, waaronder in ieder geval de opname van het verhoor en de transcriptie van de inhoud ervan.
- Een verslag over het verloop en de uitkomst van het interview moet worden toegevoegd, omdat dit de rest van de professionals in staat stelt een adequate te interpreteren wat er tijdens het interview is gebeurd (b.v. bestaande moeilijkheden en de context waarin het wordt uitgevoerd).

⁷⁰ Jurado, Elena, Simone Klinge, and James Kearney. «Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Justice, 2014. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/71517>.

⁷¹ Kaltsouni, Styliani. «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Greece». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Justice, 2014.

⁷² Haldorsson, Olivia Lind. *Barnahus Quality Standards: Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence*. Council of the Baltic Sea States Secretariat and Child Circle, 2020.

REFERENTIES

- Balogh, Katalin, Heidi Salaets, eds. *Children and justice: Overcoming language barriers*. Cambridge: Intersentia, 2015.
- Canetta, Emanuela. «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Italy». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Justice, 2014. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/74916>.
- Daly, Kathleen. «Conventional and Innovative. Justice Responses to Sexual Violence», Australian Centre for the Study of Sexual Assault, n.º 2: 1-35., 2011.
- Frank-Viron, A. & Lind-Liiberg, A. (2018). Seksuaalselt väärkoheldud laste parimaks abistamiseks avatakse Lastemajad (The Children's Houses will be opened for providing the best assistance to sexually abused children)
- Gilad, Michal. «The Young and the Helpless: Re-defining the Term 'Child Victim of Crime'», Public Law and Legal Theory Paper, n.º 14-23. 2014.
- Greijer, Susanna, y Jaap Doek. *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. Luxembourg: ECPAT International, 2016.
- Haldorsson, Olivia Lind. *Barnahus Quality Standards: Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence*. Council of the Baltic Sea States Secretariat and Child Circle, 2020. <https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/PROMISE-Barnahus-Quality-Standards.pdf>.
- Haruoja, Merie, Marianne Meior, and Kiira Nauts. «Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings: Contextual Overview for the Criminal Justice Phase: Estonia». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Justice, 2014. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c239ba45-8f35-4394-82e6-ea55d44c090c/language-en/format-PDF/source-249044472>.
- Jurado, Elena, Simone Klinge, y James Kearney. «Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Justice, 2014. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/71517>.
- Kaltsouni, Styliani. «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Greece». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Justice, 2014. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/29a63840-96ca-4840-bac8-071e05e5262c/language-en/format-PDF/source-249044436>.
- Kask, K., *Psüühilise erivajadusega lapse küsitlemise juhendmaterjal (Guidelines for interviewing a child with special mental needs)*. BADEV project output, 2019
- Liivamägi-Hitrov, A. and Kask, K., *Lapse küsitlemise käsiraamat (Handbook of interviewing children)*. Justiitsministeerium. Tallinn, 2016. Available in Estonian at: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/lapse-kusitlemise-kasiraamat-0>;
- Massons-Ribas, Anna, M. Ángeles Basells, Neus Cortada. «The Participation of Children and Adolescents in the Protection System: The Case of the Spanish Legislation», Social Sciences, n.º 10 (7), 2021. <https://doi.org/10.3390/socsci10070268>.
- Meurens, Nathalie. «Study on children's involvement in judicial proceedings: contextual overview for the criminal justice phase: Belgium». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Commission, Directorate-General for Justice, 2014.
- «Violence against children with disabilities: legislation, policies and programmes in the EU». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2015.
- Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly justice*. Council of Europe Publishing, 2011.

1st implementation report. Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The framework». Council of Europe, 2017. <https://rm.coe.int/1st-implementation-report-protection-of-children-against-sexual-abuse-/16808ae53f>.

«Child-friendly justice: Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States». Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2015.

UN Office on Drugs and Crime (UNODC), *Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime. Model Law and Related Commentary*, April 2009.

BIJLAGE 1. CORRIGENDUM

Recente herziening van het Griekse wetboek van strafrecht en het Griekse wetboek van strafvordering

Als gevolg van de recente wijzigingen in de strafwetgeving en het strafprocesrecht, zoals geratificeerd door het Griekse parlement, worden de volgende wijzigingen aangegeven:

I. Wetboek van Strafrecht

Artikel 115 - Recht om aangifte te doen

2. Als het minderjarige slachtoffer jonger is dan 13 jaar, (...) hebben alleen zijn/haar ouders of wettelijke voogden het recht om aangifte te doen van een strafbaar feit en een klacht in te dienen, terwijl als het minderjarige slachtoffer ouder is dan 13 jaar, zowel de ouders (of wettelijke voogden) als hij/zij zelf het recht heeft om een klacht in te dienen. Wanneer de minderjarige 18 jaar wordt, is hij/zij de enige die daartoe gerechtigd is.

➤ De bovengenoemde herziening van de wetgeving is relevant voor het hoofdstuk 2.1.2. *MECHANISMEN OM TE GARANDEREN DAT KINDEREN TOEGANG HEBBEN TOT RECHTSPRAAK* van het *Benchmark Protocol*. Derhalve wordt het uittreksel met betrekking tot Griekenland vervangen door de volgende tekst

"In EL zijn er leeftijdsbeperkingen om een klacht in te dienen: als het minderjarige slachtoffer jonger is dan 13 jaar, kunnen haar/zijn ouders of wettelijke voogden aangifte doen van een strafbaar feit en een klacht indienen, terwijl als het minderjarige slachtoffer ouder is dan 13 jaar zowel de ouders (of wettelijke voogden) als zijzelf het recht hebben om een klacht in te dienen. Wanneer de minderjarige 18 jaar wordt, is hij/zij de enige die daartoe gerechtigd is."

II. Wetboek van strafvordering

Artikel 227 - Kinderen die het slachtoffer zijn van strafbare feiten van persoonlijk en seksueel misbruik

2. Wanneer het kind wordt ondervraagd als slachtoffer van seksueel misbruik, is een gespecialiseerde kinderpsycholoog of kinderpsychiater verplicht bij het gehele proces aanwezig te zijn. Het verhoor vindt onverwijld plaats in de "Onafhankelijke eenheden voor de bescherming van minderjarige slachtoffers - Kindertehuis" van het district en, indien deze nog niet operationeel zijn, in de gespecialiseerde kamers die speciaal voor dit doel zijn opgericht en ingericht. Het aantal ondervragingen van het minderjarige slachtoffer moet zo beperkt mogelijk blijven.

3. De gespecialiseerde kinderpsycholoog of kinderpsychiater moet het kind voorbereiden op de procedure van het forensisch verhoor. De bovengenoemde deskundige moet een schriftelijk verslag uitbrengen met een evaluatie van de cognitieve en intellectuele vermogens van het kind en van het welzijn van het kind. Dit verslag wordt opgenomen in het dossier van de zaak.

Het forensisch verhoor wordt afgenomen door gespecialiseerde rechters, officieren van justitie en rechtshandhavingsambtenaren die als examinatoren optreden. Tijdens het gehele proces is de kinderpsycholoog of -psychiater aanwezig en werkt hij/zij samen met de onderzoekers. Het kind kan ook worden vergezeld door zijn wettelijke voogd of vertegenwoordiger, tenzij de onderzoeker dit verbiedt wegens een belangenconflict of betrokkenheid van de volwassene bij de zaak.

➤ De bovengenoemde herziening van de wetgeving is relevant voor het hoofdstuk 2.2.1. *CRITERIA VOOR HET GEBRUIK VAN HET FORENSISCH INTERVIEW ALS PRE-TRIËL BEWIJS* van het *Benchmark Protocol*. Derhalve wordt het uittreksel met betrekking tot Griekenland vervangen door de volgende tekst

"In EL moeten volgens de Griekse wetgeving bij strafbare feiten tegen kinderen speciaal op dit gebied opgeleide psychologen of psychiaters aanwezig zijn bij de gehele procedure van het forensisch verhoor van het kind en zij moeten het kind vooraf op dit proces hebben voorbereid. Bovendien moeten zij de intellectuele en cognitieve vermogens van het kind evalueren en dit evaluatieverslag moet in het dossier van de zaak worden opgenomen. Het forensisch verhoor moet worden afgenomen door een ambtenaar van politie of justitie die moet zijn opgeleid en volledig op de hoogte moet zijn van het huidige wettelijke protocol van het forensisch verhoor".

➤ Bovengenoemde herziening van de wetgeving is relevant voor:

i) Het hoofdstuk 2.3.1. *Regeling van het forensisch verhoor - B) Beroepsbeoefenaren die het forensisch verhoor afnemen* van het *Vergelijkend Verslag*. Daarom wordt het onderstaande uittreksel als volgt vervangen *"Gespecialiseerde politieambtenaren in het geval van België (TAM-verhoorders) en Estland; politie- of gerechtsambtenaren die speciaal zijn opgeleid voor het huidige wetgevingsprotocol van het forensisch verhoor in het geval van Griekenland; forensisch psycholoog, kinderpsycholoog of psychiater (in de verordening soms gewoon deskundigen genoemd) in Italië en Spanje."*

ii) Hoofdstuk 2.3.2 *Opleiding - A) Opleiding interviewers* van het *Vergelijkend Verslag*. Daarom wordt de onderstaande passage vervangen door de volgende tekst *"Zoals gezegd in punt 2.3.1 B, zal in België en Estland de politie deze ondervragingen afnemen en in Griekenland zullen politie- of gerechtsambtenaren speciaal worden opgeleid voor het huidige wetgevingsprotocol inzake het forensisch verhoor. In Griekenland, Italië en Spanje is echter de medewerking van psychologen vereist (voorgesteld in EE). Hoewel het in de praktijk in Griekenland vrijwel altijd zal worden afgenomen door niet speciaal opgeleide politieambtenaren en in Italië door de rechterlijke macht met ondersteuning van een forensisch psycholoog, kinderpsycholoog of psychiater (of zelfs een gekwalificeerde maatschappelijk werker)."*

iii) Het hoofdstuk 2.1.3. *Het forensisch verhoor als beschermingsmaatregel* van het *Vergelijkend Verslag*. De passage in de tabel waarin wordt verwezen naar de beroepsbeoefenaars die het verhoor afnemen, moet als volgt worden vervangen *"bij*

seksuele misdrijven tegen kinderen moeten psychologen of psychiaters die speciaal op dit gebied zijn opgeleid, aanwezig zijn bij de gehele procedure van het forensisch verhoor van het kind en zij moeten het kind vooraf op dit proces hebben voorbereid. Voorts moeten zij de intellectuele en cognitieve vermogens van het kind evalueren en dit evaluatieverslag moet in het dossier van de zaak worden opgenomen. Het forensisch verhoor moet worden afgenomen door een ambtenaar van politie of justitie die moet zijn opgeleid en volledig op de hoogte moet zijn van het huidige wetgevingsprotocol inzake het forensisch verhoor".

Voorts is volgens de artikelen 51 en 42 geen storting van heffing meer vereist voor de indiening van het proces-verbaal bij de politie of de officier van justitie.

➤ De bovengenoemde herziening van de wetgeving is relevant voor hoofdstuk 2.1.2. *MECHANISMEN OM TE GARANDEREN DAT KINDEREN TOEGANG HEBBEN TOT RECHTSPRAAK* van het *Benchmark Protocol*. Daarom wordt bij het uittreksel dat betrekking heeft op Griekenland het volgende gedeelte toegevoegd "*Bovendien moeten zij een vergoeding van 100 euro betalen, tenzij zij aantonen uit een gezin met een laag inkomen te komen of slachtoffer te zijn van misdrijven tegen de seksuele vrijheid, misdrijven van economische seksuele uitbuiting en huiselijk geweld*" als weggelaten te worden beschouwd.

This project is co-funded by the Justice Programme of the European Union